

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

Факультет педагогіки та психології

Кафедра історії

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

БЛИЗЬКОСХІДНА АРХЕОЛОГІЯ

Для спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Автор:
к.і.н., ст. викладач, Ласінська М.Ю.

Затверджено на засіданні кафедри історії
від “26” серпня 2020 р.

ЗМІСТ

1. Титульна сторінка;
2. Зміст НМК;
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності;
4. Навчальна програма дисципліни;
5. Робоча навчальна програма дисципліни;
6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів;
7. Конспект лекцій з дисципліни;
8. Завдання для кредитних контрольних робіт, тестові контрольні роботи (які завантажені на освітній простір);
9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять;
10. Завдання на курсові та дипломні проекти;
11. Контрольні завдання до семінарських занять, завдання для заліків;
12. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети, тести для підсумкового контролю (що завантажені на освітній простір);
13. Методичні рекомендації та розробки викладача для денної та дистанційної форм навчання;
14. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів для денної та дистанційної форм навчання;
15. Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання;
16. Інші матеріали.

ВИТЯГ З ОКХ

Мета курсу: вивчити археологію Близького сходу та надати студентам інформацію про розвиток Біблейської археології. Сформувати вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку біблейської археології, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку біблейської археології, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Біблейська археологія становить відтворення і аналіз історичних реалій, що знайшли відображення в Біблії. Специфіка цієї галузі науки полягає в порівняльному аналізі матеріалів археологічних розкопок і текстів Святого Письма. Географічні рамки розкопок поширювалися на всі території, описувані в текстах Біблії, тобто практично на все Східне Середземномор'я, Межиріччя і, почасти, Єгипет. Результати біблійної археології також допомагають у з'ясуванні сенсу біблійних книг, оскільки реконструюють історичний фон їх написання.

Завдання курсу:

- розглянути історичні обставини зародження та розвитку Близькосхідної археології;
- поглибити знання студентів про особливості накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, періодів історії описуваних в текстах Біблії;
- засвоїти головні поняття та терміни.

ВИТЯГ З ОПП

6 – Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність (ІК)	<p>ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у галузі освіти та у процесі навчання історичних дисциплін, що передбачає проведення досліджень у галузях педагогіки та історії, що передбачає застосування комплексу освітніх, історичних і міждисциплінарних теорій і методик.</p>
Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК-1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК-2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів.</p> <p>ЗК-3. Здатність працювати в групі під керівництвом лідера, демонструвати навички до врахування строгих умов дисципліни, планування та управління часом.</p> <p>ЗК-4. Здатність застосовувати способи і методи навчання, методи самоосвіти задля оволодіння сучасними знаннями.</p> <p>ЗК-5. Знання ресурсів, доступних для проведення історичного дослідження, включаючи ті, що базуються на ІКТ та здатність доцільно їх використовувати в обсязі, необхідному для здійснення професійної науково-дослідницької, педагогічної діяльності.</p> <p>ЗК-6. Здатність використовувати державну та іноземну мови задля ефективного комунікування та представлення складної комплексної інформації у стислій формі усно чи/та письмово.</p> <p>ЗК-7. Дотримання етичних принципів як з точки зору професійної чесності, так і з точки зору розуміння можливого впливу досягнень історичної науки на соціальну сферу.</p> <p>ЗК-8. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК-9. Усвідомлення культурного розмаїття суспільств та викликів взаємодії в міжкультурному контексті.</p> <p>ЗК-10. Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її соціальних, гендерних, расових, національних та вікових аспектів.</p> <p>ЗК-11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історичного та закономірного розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.</p>

	<p>ЗК-12. Здатність учитися, готовність до самоосвіти і самовдосконалення впродовж життя, постійного підвищення кваліфікації, брати відповідальність за навчання інших.</p>
<p>Фахові компетентності спеціальності (ФК)</p>	<p>ФК-1. Розуміння основних понять, принципів, теорії та результатів історичної науки, розуміння функцій історичної науки як складової частини наукової думки і духовної культури суспільства.</p> <p>ФК-2. Здатність використовувати професійно-профільовані знання й уміння в галузі історичних наук для дослідження соціально-економічних та політичних об'єктів, явищ, процесів.</p> <p>ФК-3. Розуміння складових елементів історичного минулого.</p> <p>ФК-4. Володіння методикою історіографічної та джерелознавчої критики.</p> <p>ФК-5. Реконструкція історичних процесів на основі різних джерел.</p> <p>ФК-6. Здатність вести дискусії про минуле в політичному та культурному контексті. Розробляти та реалізовувати проекти, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислювати наявні чи створювати нові знання.</p> <p>ФК-7. Розуміння соціальних функцій професіонала в галузі освіти, можливостей використання історії та зловживання історією.</p> <p>ФК-8. Спроможність обирати необхідні засоби, форми і методи організації діяльності учнів у процесі навчання; здатність впроваджувати сучасні методики та технології, інноваційні підходи, передовий педагогічний досвід під час моделювання та організації освітньої діяльності в закладах освіти.</p> <p>ФК-9. Здатність забезпечувати належний рівень викладання історії відповідно до діючих навчальних програм, дотримуючись вимог Державного стандарту базової і повної середньої освіти та здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.</p> <p>ФК-10. Здатність до ефективної комунікаційної взаємодії у різних колективах з питань фахової та суміжних з нею діяльностей, в тому числі з використанням сучасних засобів.</p> <p>ФК-11. Здатність розширювати і поглиблювати власне наукове світосприйняття, самостійно здобувати та використовувати в практичній діяльності нові знання, уміння й навички, на основі отриманих знань з історії, в тому числі із галузей, не пов'язаних зі сферою професійної діяльності.</p> <p>ФК-12. Здатність керувати дослідницькою діяльністю учнів; узагальнювати й систематизувати власний фаховий досвід та подавати його у вигляді доповідей, статей, виступів тощо.</p>

	<p>ФК-13. Поєднання набутих історичних та педагогічних знань з метою забезпечення якісного навчально-виховного процесу.</p>
<p>7 – Програмні результати навчання</p>	
<p>Програмні результати навчання (ПРН)</p>	<p>ПРН-1. Розуміння шляхів інноваційного розвитку системи вищої освіти України в умовах реформаційних перетворень.</p> <p>ПРН-2. Знання теорії й методології історичної науки, методики вивчення суспільних явищ і процесів, пам'яток матеріальної і духовної культури.</p> <p>ПРН-3. Використання принципів і методів збору, систематизації, узагальнення і використання інформації, проведення наукових досліджень за профілем спеціальності.</p> <p>ПРН-4 Знання видів, форм та джерел історичної інформації, методів їх дослідження.</p> <p>ПРН-5. Здатність використовувати основи загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, необхідному для вирішення педагогічних і дослідницьких завдань, успішного освоєння методологічних і прикладних питань спеціальності, питань фундаментальних загальноісторичних і спеціальних дисциплін; дисциплін психолого-педагогічного циклу: педагогіку, психологію, методику викладання історії, методику і організацію позакласної (поза аудиторної) роботи.</p> <p>ПРН-6. Використання нових освітніх та інформаційних технологій, сучасних засобів навчання та використання їх у педагогічному процесі.</p> <p>ПРН-7. Здатність застосування принципів редагування і підготовки матеріалів до публікації, складання рефератів, оглядів, рецензій, в тому числі з використанням іноземних мов.</p> <p>ПРН-8. Відповідальність за створення позитивного психологічного клімату, забезпечення процесу виховання і навчання учнів та студентів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту.</p> <p>ПРН-9. Здатність до подальшого навчання, до стійкого саморозвитку і самовдосконалення, яке значною мірою є автономним та самостійним.</p>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ О.А. Кузнецова
28 серпня 2020 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
БЛИЗЬКОСХІДНА АРХЕОЛОГІЯ

Ступінь магістра

спеціальність 014 Середня освіта

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Історія)

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ласінська Маріанна Юріївна, старший викладач кафедри історії, кандидат історичних наук

РЕЦЕНЗЕНТ:

Програму схвалено на засіданні кафедри історії

Протокол від «___» _____ 2020 року № ___

Завідувач кафедри _____ (Рижева Н.О.)

Програму погоджено з гарантом

ОП «Середня освіта (Історія)» _____ (Пархоменко В.А.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією факультету педагогіки та психології

Протокол від «___» _____ 2020 року № ___

Голова навчально-методичної комісії _____ (Чугуєва І.Є.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «___» _____ 2020 року № ___

Голова навчально-методичної комісії _____ (Кузнецова О. А.)

Анотація

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Близькосхідна археологія» складена Ласінською М.Ю. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 014 Середня освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: реконструювання історичних суспільств давнини, що мають безпосереднє відношення до Близькосхідного регіону.

Міждисциплінарні зв'язки: програма змістовно взаємопов'язана з іншими дисциплінами навчального плану підготовки магістрів, і, перш за все з дисциплінами «Історіографія археології», «Археологія кам'яної доби», «Історична антропологія України».

На вивчення дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Ключові слова: *Близький Схід, археологія, Біблійна археологія.*

Abstract

The program of studying the normative academic discipline "Middle Eastern Archeology" was compiled by Lasinska M.Y. according to the educational-professional program of preparation of masters of a specialty 014 Secondary education.

The subject of study of the discipline is: the reconstruction of historical societies of antiquity, which are directly related to the Middle East.

Interdisciplinary links: the program is meaningfully interconnected with other disciplines of the master's curriculum, and, above all, with the disciplines "Historiography of Archeology", "Archeology of the Stone Age", "Historical Anthropology of Ukraine".

90 hours / 3 ECTS credits are allocated for studying the discipline.

Key words: *Middle East, archeology, Biblical archeology.*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Близькосхідна археологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 014 Середня освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: реконструювання історичних суспільств давнини, що мають безпосереднє відношення до Близькосхідного регіону.

Міждисциплінарні зв'язки: програма змістовно взаємопов'язана з іншими дисциплінами навчального плану підготовки магістрів, і, перш за все з дисциплінами «Історіографія археології», «Археологія кам'яної доби», «Історична антропологія України».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу: вивчити археологію Близького сходу та надати студентам інформацію про розвиток Біблейської археології. Сформувати вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку біблейської археології, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку біблейської археології, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Біблейська археологія становить відтворення і аналіз історичних реалій, що знайшли відображення в Біблії. Специфіка цієї галузі науки полягає в порівняльному аналізі матеріалів археологічних розкопок і текстів Святого Письма. Географічні рамки розкопок поширювалися на всі території, описувані в текстах Біблії, тобто практично на все Східне Середземномор'я, Межиріччя і, почасти, Єгипет. Результати біблейної археології також допомагають у з'ясуванні сенсу біблейських книг, оскільки реконструюють історичний фон їх написання.

1.2. Завдання курсу: розглянути історичні обставини зародження та розвитку Близькосхідної археології; поглибити знання студентів про особливості накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, періодів історії описуваних в текстах Біблії; засвоїти головні поняття та терміни.

Біблейська археологія - порівняно молода наука. Її поява пов'язана з розвитком археології Близького Сходу в XIX столітті. Таким чином Біблейська археологія - частина історичної науки взагалі, її специфічний розділ вивчає комплекс археологічних відомостей, що мають відношення до вивчення і розкриття тексту Біблії.

Предмет Біблейської археології - реконструювання історичних суспільств в давнину, котрі мали безпосереднє відношення до культури, серед якої з'явилися книги Святого Писання ВЗ і НЗ. В основному це культура Палестини епохи ВЗ і НЗ. Але зважаючи безсумнівними культурні зв'язки Палестини з великими цивілізаціями - Єгиптом, Месопотамією, Ханааном (Фінікією), - а також внаслідок того, що оповідання Біблії включає елементи Єгиптології, асиріології, семітології та інших

близьких наук, тобто Біблейська археологія обіймає весь древній Близький Схід, як цілісний єдиний культурний світ, сучасний Біблії.

Програмні результати навчання:

ПРН 8. зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;

ПРН 10. вузлові наукові проблеми, зв'язок між гіпотезою та методом, логічні наслідки певного припущення, зіставлення його з відомими теоретичними побудовами.

ПРН 11. пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;

ПРН 15. брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проектів;

ПРН 16. аналізувати явища та процеси світової історії з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку;

ПРН 24. визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

ЗК 1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

ЗК 2. Вміння організовувати творчі колективи з метою розв'язання комплексних міжпредметних проблем;

ЗК 3. Здатність застосовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях, виявляючи ініціативу та підприємливість;

ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

II. Фахові:

ФК 4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

ФК 6. Вміння застосовувати принципи та методи педагогіки і психології у навчально-виховному процесі в середніх, професійно-технічних закладах та в системі післядипломної освіти.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».

Тема 2. Археологія Ізраїлю.

Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону.

Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу.

Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста.

Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.

Тема 7. Єгипетські старожитності в Близькосхідній археології.

Тема 8. Археологія Палестини.

3. Рекомендована література

Базова

1. Кинк Х. Восточное Средиземноморье в древнейшую эпоху. - Москва, 2012.
2. Мазар А. Археология Библейской земли. – Иерусалим, 1996.

3. Опарин Алексей А. Древние города и библейская археология // <http://www.bibleist.ru/biblio.php?f=109.html&q=>
4. Ben Tor A. The Archaeology of Ancient Israel. – Yale, 1994.
5. Stern E. (Editor). The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land. - Vol. 1-5. – Jerusalem, 1993-2005.
6. Анати Э. Палестина до древних Евреев. - Иерусалим, 2007
7. Шмидт К. Они строили первые храмы. – СПб, 2011.
8. Garifinkel Y. Introduction to the Prehistory of Israel (Hebrew). – Jerusalem, 2009.
9. Bahofen Myth, Religion, and Mother Right. Selected Writings of J.J. Bachofen. – Princeton, 1967
10. Bradley R. An Archaeology of Natural Places. - New York, 1999
11. Bradley R. The Past in Prehistoric Societies. – London, 2002
12. Bourguignon E. Religion, Altered States of Consciousness, and Social Change. - Columbus, Ohio State University Press, 1973
13. Bourguignon E. Fragmentation in Archaeology. People, Places and Broken Objects in the Prehistory of South Eastern Europe. – London, 2000
14. Dickson D. The Dawn of Belief. Religion in the Upper Palaeolithic of Southwestern Europe. – Tucson, 1996
15. Lewis-Williams D. The Mind in the Cave. – London: Thames & Hudson, 2002
16. Lewis-Williams D. Conceiving God. The Cognitive Origin and Evolution of Religion. - London: Thames and Hudson, 2010
17. Mithen S. The Prehistory of the Mind .- London, 1996
18. Pettitt The Paleolithic Origins of Human Burial. – London: Routledge, 2011
19. Vitebsky P. The Shaman. – London, 1995
20. Watson P.J, LeBlanc S., Redman C. Explanation in Archaeology.- London, 1971

Допоміжна література

1. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР. - М., 1980.
2. Археология Зарубежной Азии. - М., 1986.
3. Бикерман Э. Хронология древнего мира. - М., 1975.
4. Бойд Р.Т. Курганы, гробницы, сокровища. Иллюстрированное введение в библейскую археологию. - М., 1991.
5. Васильев Л.С. История религии Востока. - М., 1988.
6. Деоник Д.В. Библейская археология и древнейшая история Святой Земли. - М., 1998.
7. История Древнего Востока. - М., 2002.
8. История Востока. - М., 2001.
9. Мартынов А.И. Археология. - М., 1996.
10. Тишкин А.А. Методика отбора проб для радиоуглеродного и дендрохронологического датирования: Учебно-методическое пособие. - Барнаул, 2001.

Джерела

1. Библия (любое издание).
2. Поэзия и проза древнего Востока. - М., 1989.
3. Старкова К.Б., Газов-Гинзберг А.М., Елизарова М.М. Тексты Кумрана. - СПб., 1996. [Вып. 2].
4. Флавий И. Иудейские древности. - М., 1994.

5. Хрестоматия по истории Древнего Востока. Составление и комментарии А.А. Вигасина. - М., 1997.
6. Эпос о Гильгамеше. - М.-Л., 1961.

Довідники

1. Библейская энциклопедия. - М., 1996.
2. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. - М., 1990.
3. Мифы народов мира. - М., 1994. - Т. 1–2.
4. Словарь античности. - М., 1993.
5. Советская историческая энциклопедия. - М., 1961–1970. - Т. 1–16.
6. Христианство. Энциклопедический словарь. - М., 1993. - Т. 1–2.

Монографії

1. Алекшин В.А. Социальная структура и погребальный обряд древнеземледельческих обществ. - Л., 1986.
2. Амосин И.Д. Кумранская община. - М., 1983.
3. Амосин И.Д. Находки у Мертвого моря. - М., 1964.
4. Амосин И.Д. Новые отрывки кумранского комментария на Наума // ВДИ. - 1964. - №1.
5. Амосин И.Д. Проблемы социальной структуры обществ Ближнего Востока (I тыс. до н.э.) по библейским источникам. - М., 1993.
6. Амосин И.Д. Раскопки Хирбет-Кумрана и Айн-Фешхи // СА. - 1960. - №2
7. Амосин И.Д. Рукописи Мертвого моря. - М., 1960.
8. Амосин И.Д. Тексты Кумран. - М., 1971.
9. Антонова Е.В. Антропоморфная скульптура древних земледельцев Передней и Средней Азии. - М., 1977.
10. Антонова Е.В. Очерки культуры древних земледельцев Передней и Средней Азии. - М., 1984.
11. Антонова Е.В. Обряды и верования первобытных земледельцев Востока. - М., 1990.
12. Антонова Е.В. Месопотамия на пути к первым государствам. - М., 1998.
13. Ардзинба В.Г. Ритуалы и мифы древней Анатолии. - М., 1982.
14. Археология и естественные науки. - М., 1965.
15. Археология Старого и Нового Света. - М., 1987.
16. Бадер Н.О. Древнейшие земледельцы Северной Месопотамии. - М., 1989.
17. Бацалев В., Варакин А. Тайны археологии. - М., 1998.
18. Использование методов естественных наук при изучении древней истории западной -Сибири. Барнаул, 1983.
19. Вассоевич А.Л. Духовный мир народов классического Востока. - СПб., 1998.
20. Вильхельм Г. Древний народ Хурриты. - М., 1992.
21. Генинг В.Ф. Структура археологического познания. Проблемы социально-исторического исследования. - Киев, 1989.
22. Герни О.Р. Хетты. - М., 1987.
23. Гече Г. Библейские истории. - М., 1990.

24. Государство и социальные структуры на Древнем Востоке. - М., 1989.
25. Готенрот Ф. Иллюстрированная история материальной культуры. - М-СПб., 2001.
26. Долуханов П.М. Неолитическая революция в Передней Азии: экологические, культурно-исторические и лингвистические аспекты // Лингвистическая реконструкция и древнейшая история Востока. - Ч. 1. - М., 1984.
27. Дониини А. У истоков христианства (от зарождения до Юстиниана). - М., 1989.
28. Древние языки Малой Азии. Сб. ст. / Под ред. И.М. Дьякова и В.В. Иванова. - М., 1990.
29. Древняя Анатолия. Сб. статей / Под ред. Б.Б. Пиотровского, В.В. Иванова, В.Г. Ардзинба. - М., 1985.
30. Дьяконов И.М. Люди города Ура. - М., 1990.
31. Дьяконов И.М. Общественный и государственный строй древнего Двуречья. Шумер. -М., 1959.
32. Древняя Эбла: Раскопки в Сирии. - М., 1985.
33. Дьяконов И.М. Языки древней Передней Азии. - М., 1967.
34. Еврейская история и религия. - Сб. ст. Иерусалим, 1982.
35. Емельянов В.В. Мифологема потопа и шумерская историография // Петербургское востоковедение. - СПб., 1994. - Вып. 6.
36. Заблоцкая Ю. История Ближнего Востока в древности. - М., 1989.
37. Каменецкий И.С. Археологическая культура – ее определения и интерпретация // СА. -1970. - №2.
38. Каутский К. Происхождение христианства. - М., 1990.
39. Керам К.В. Боги, гробницы, ученые. - М., 1994.
40. Кирюшин Ю.Ф., Неверов С.В., Цыб С.В. Понятие «хронология» в истории и археологии // Проблемы хронологии в археологии и истории. - Барнаул, 1991. - С. 3–22.
41. Клейн Л.С. Археологические источники. - Л., 1995.
42. Ключков И.С. Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время. - М., 1983.
43. Косидовский З. Когда солнце было богом. - М., 1991.
44. Ллойд С. Археология Месопотамии. - М., 1984.
45. Маккуин Дж.Г. Хетты и их современники в Малой Азии. - М., 1983.
46. Мартынов А.И., Шер Я.В. Методы археологического исследования. - М., 1989.
47. Массон В.М. Средняя Азия и Древний Восток. - М.-Л., 1964.
48. Массон В.М. Исторические реконструкции в археологии. - Самара, 1996. - 102 с.
49. Мелларт Дж. Древнейшие цивилизации Ближнего Востока. - М., 1982.
50. Краммер С. История начинается в Шумере. - М., 1995.
51. Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ. - М., 1982.

52. Кубланов М. Находка в Наг-Хаммади // Азия и Африка сегодня. - 1978. - №11.
53. Массон В.М. Докерамический неолит Иерихона // СА. - 1958. - №3.
54. Методы естественных наук в археологических реконструкциях. - Новосибирск, 1995. - Ч. 1.
55. Оппенгейм А.Л. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. - М., 1980.
56. Палеолит Ближнего и Среднего Востока // Палеолит мира. - Л., 1978.
57. Свенцицкая И.С. Раннее христианство: страницы истории. - М., 1987 .
58. Старкова К.Б. Шифрованные археологические документы из окрестностей Хирбет-Кумрана // Палестинский сборник.- Вып. 26 (89). - Л., 1978.
59. Струве В.В. Пребывание Израиля в Египте в свете исторической критики // Еврейская историческая библиотека. - Пг., 1919.
60. Тантлевский И.Р. История и идеология Кумратской общины. - СПб., 1994.
61. Федоров-Давыдов Г.А. Понятие «археологический тип» и «археологическая культура» в «Аналитической археологии» Дэвида Кларка // СА. - 1970. - №3.
62. Фрэзер Дж.Дж. Фольклор в Ветхом Завете. - М., 1985.
63. Хук С.Г. Мифология Ближнего Востока. - М., 1992.
64. Хэнкок Г. Следы Богов. - М., 1997.
65. Церен Э. Библейские холмы. - М., 1986
66. Шифман И.Ш. Ветхий завет и его мир. - М., 1987.
67. Шифман И.Ш. Культура древнего Угарита (XIV–XIII вв. до н.э.). - М., 1987.
68. Шифман И.Ш. К характеристике царских повинностей в Палестине в п.п. I тыс. до н.э. по данным библейской традиции // ВДИ. 1967. - №1.
69. Шифман И.Ш. Новые материалы по социально-экономической истории Палестины IV в. до н.э. // ВИ. - 1964. - №9.
70. Шифман И.Ш. Правовое положение рабов в Иудее по данным библейской традиции // ВДИ. - 1964. - №3.
71. Шифман И.Ш. Угаритское общество (XIV–XIII вв. до н.э.). - М., 1982.
72. Штоль Г. Пещера у Мертвого моря. - М., 1965.
73. Эпиграфические памятники древней Малой Азии и античного Северного и Западного Причерноморья как исторический и лингвистический источник. - М., 1985.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: опитування, тестування, ІНДЗ, контрольні роботи.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ О.А. Кузнецова
28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
БЛИЗЬКОСХІДНА АРХЕОЛОГІЯ

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014 Середня освіта

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Історія)

2020-2021 навчальний рік

Розробник: кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії
Ласінська М.Ю.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії

Протокол від «26» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри _____ (Рижева Н.О.)

« ____ » _____ 2020 р.

Анотація

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Близькосхідна археологія» складена Ласінською М.Ю. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 014 Середня освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: реконструювання історичних суспільств давнини, що мають безпосереднє відношення до Близькосхідного регіону.

Міждисциплінарні зв'язки: програма змістовно взаємопов'язана з іншими дисциплінами навчального плану підготовки магістрів, і, перш за все з дисциплінами «Істориографія археології», «Археологія кам'яної доби», «Історична антропологія України».

На вивчення дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Ключові слова: *Близький Схід, археологія, Біблійна археологія.*

Abstract

The program of studying the normative academic discipline "Middle Eastern Archeology" was compiled by Lasinska M.Y. according to the educational-professional program of preparation of masters of a specialty 014 Secondary education.

The subject of study of the discipline is: the reconstruction of historical societies of antiquity, which are directly related to the Middle East.

Interdisciplinary links: the program is meaningfully interconnected with other disciplines of the master's curriculum, and, above all, with the disciplines "Historiography of Archeology", "Archeology of the Stone Age", "Historical Anthropology of Ukraine".

90 hours / 3 ECTS credits are allocated for studying the discipline.

Key words: *Middle East, archeology, Biblical archeology.*

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Вибіркова
Індивідуальне науково-дослідне завдання – презентація за обраною темою	Спеціальність 014 Середня освіта	Семестр
Загальна кількість годин – 90		2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Ступінь: магістра	<i>Лекції</i>
		12
		<i>Практичні, семінарські</i>
		18
		<i>Лабораторні</i>
		-
<i>Самостійна робота</i>		
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=2126		60
		Вид контролю: залік

Мова навчання – українська

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (33% ~ 67%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Вибіркова
Індивідуальне науково-дослідне завдання – презентація за обраною темою	Спеціальність 014 Середня освіта	Семестр
Загальна кількість годин – 90		2-й
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=2126	Ступінь: магістра	<i>Лекції</i>
		4
		<i>Практичні, семінарські</i>
		2
		<i>Лабораторні</i>
		-
<i>Самостійна робота</i>		
		84
		Вид контролю: іспит

Мова навчання – українська

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання: 6 год. – аудиторні заняття, 84 год. – самостійна робота (7 % ~ 93%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: вивчити археологію Близького сходу та надати студентам інформацію про розвиток Біблейської археології. Сформувати вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку біблейської археології, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку біблейської археології, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Біблейська археологія становить відтворення і аналіз історичних реалій, що знайшли відображення в Біблії. Специфіка цієї галузі науки полягає в порівняльному аналізі матеріалів археологічних розкопок і текстів Святого Письма. Географічні рамки розкопок поширювалися на всі території, описувані в текстах Біблії, тобто практично на все Східне Середземномор'я, Межиріччя і, почасти, Єгипет. Результати біблійної археології також допомагають у з'ясуванні сенсу біблійних книг, оскільки реконструюють історичний фон їх написання.

Завдання курсу: розглянути історичні обставини зародження та розвитку Біблейської археології; поглибити знання студентів про особливості накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, періодів історії описуваних в текстах Біблії; засвоїти головні поняття та терміни.

Біблейська археологія - порівняно молода наука. Її поява пов'язана з розвитком археології Близького Сходу в XIX столітті. Таким чином Біблейська археологія - частина історичної науки взагалі, її специфічний розділ вивчає комплекс археологічних відомостей, що мають відношення до вивчення і розкриття тексту Біблії.

Предмет Біблейської археології - реконструювання історичних суспільств в давнину, котрі мали безпосереднє відношення до культури, серед якої з'явилися книги Святого Писання ВЗ і НЗ. В основному це культура Палестини епохи ВЗ і НЗ. Але зважаючи безсумнівними культурні зв'язки Палестини з великими цивілізаціями - Єгиптом, Месопотамією, Ханааном (Фінікією), - а також внаслідок того, що оповідання Біблії включає елементи Єгиптології, асиріології, семітології та інших близьких наук, тобто Біблейська археологія обіймає весь древній Близький Схід, як цілісний єдиний культурний світ, сучасний Біблії.

Передумови для вивчення дисципліни: «Археологія», «Історія стародавнього Сходу», «Історія первісного суспільства» на рівні бакалавра.

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Програмні результати навчання:

ПРН 8. зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;

ПРН 10. вузлові наукові проблеми, зв'язок між гіпотезою та методом, логічні наслідки певного припущення, зіставлення його з відомими теоретичними побудовами.

ПРН 11. пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;

ПРН 15. брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проектів;

ПРН 16. аналізувати явища та процеси світової історії з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку;

ПРН 24. визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

ЗК 1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

ЗК 2. Вміння організовувати творчі колективи з метою розв'язання комплексних міжпредметних проблем;

ЗК 3. Здатність застосовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях, виявляючи ініціативу та підприємливість;

ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

II. Фахові:

ФК 4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

ФК 6. Вміння застосовувати принципи та методи педагогіки і психології у навчально-виховному процесі в середніх, професійно-технічних закладах та в системі післядипломної освіти.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».

Тема 2. Археологія Ізраїлю.

Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону.

Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу.

Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста.

Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.

Тема 7. Єгипетські старожитності в Близькосхідній археології.

Тема 8. Археологія Палестини.

Програма навчальної дисципліни

Кредит I-II. Історія розвитку Близькосхідної археології як науки.

ТЕМА 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».

Предмет, мета та завдання Близькосхідної археології археології. Біблейська археологія або археологія біблійної землі? Артефакт і його інтерпретація. Поняття історичного джерела. Співвідношення Близькосхідної археології та загальної археології. Місце і значення Близькосхідної археології в системі археологічного знання. Історія та археологія. Хронологія та періодизація курсу. Географічні межі курсу. Методологія курсу. Історіографія курсу.

ТЕМА 2. Археологія Ізраїлю.

Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст. Умови виникнення Біблейської археології як самостійної науки. Історія розвитку Біблейської археології в XIX ст. Дослідження Робінсона і Сміта в Палестині. Поява шкіл Біблейської археології. Дослідження в Месопотамії та Єгипті та їх вплив на становлення Біблейської археології. Дослідження Китченера, Кондера і Клермона-Ганно. Розкопки Ф. Петрі. Формування в XX

ст. основних шкіл Біблейської археології: британської, американської, німецької, римо-католицької. Біблейська археологія і палестинознавство. Археологія Близького Сходу на початку ХХ ст. Значення діяльності В.°Олбрайта і його школи в становленні Біблейської археології. Міжвоєнний етап розвитку Біблейської археології. Виникнення ізраїльської школи Біблейської археології. Археологія в Палестині після 2-ї світової війни. Розкопки Дж. Райта, К. Кенъон, Б. Мазара, І. Ахароні, І.Ядіна та ін. Кумранські дослідження. Роботи Р. де Во, М. Берроуза, Ф. Кросу та ін. Розробка новозавітної археології американською школою. Виникнення так званої «нової археології». Періодичні видання та основні публікації, присвячені Біблейській археології. Історія вітчизняної Біблейської археології.

ТЕМА 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону

Найдавніші гомініди на теренах Близького Сходу. Матеріальна культура давніх гомінід та перших людей в добу палеоліту в Біблейському регіоні. Духовна культура та мистецтво доби палеоліту. Хронологія біблійних подій. Періоди священної історії Старого Завіту і проблема їх співвіднесення з даними археології. Можливі типи періодизації. Біблейська хронологія. Хронологія стародавніх істориків, Сафронова В.А., Райта Дж. Історія початку. Створення світу і людини. Період праотців. Зіставлення з «Енума Еліша» та іншими міфологічними оповідями.

ТЕМА 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу

Неоліт. Перші поселення Біблейського регіону. Докерамічний неоліт та формування людського суспільства. Керамічний неоліт. Хальколіт та перші металеві вироби. Духовна культура та мистецтво доби неоліту. Класифікація та характеристика основних видів пам'яток. Бронзова доба на території Біблейського регіону. Ранньобронзова доба та поява перших міст. Перші держави в добу середньої бронзи. Пізньобронзова доба.

Кредит III. Ветхозавітна та новозавітна Біблейська археологія.

ТЕМА 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста

Давні Східні цивілізації та Біблейські археологічні пам'ятки. Міста-держави в Месопотамії. Семітські племена. Матеріальна культура. Духовна культура та світоглядні уявлення. Релігійні вірування. Поховання. Біблійні сюжети в документах давнини. Всесвітня повінь. Археологічні та геологічні свідчення потопу. Шумерський епос про Гільгамеша й інші свідчення про потоп в релігійному епосі стародавніх народів. Ноїв ковчег. Проблема походження рас. Вавилонська вежа і походження мов. Період патріархів. Прабатьківщина патріархів. Дані археологічних досліджень в Месопотамії і «родючому півмісяці». Етногенез часу патріархів. Поява Авраама на Святій Землі. Опис Святої Землі, її особливості. Біблійна хронологія цього часу. Поняття «хапіру» та «ібри». Походження термінів, еволюція їх значення, співвіднесення з Авраамом і його племенем. Історія Авраама на Святій Землі. Свідчення історичності Св. Письма. Історія патріархів, її достовірність за даними археології.

ТЕМА 6. Міста-держави регіону Близького сходу.

Давні міста та Біблейська археологія. Вавилон, його старожитності та історія археологічного вивчення. Петра – біблейська археологічна пам'ятка. Єрихон, його старожитності та історія археологічного вивчення. Мегіддо, Лахіс, Бібл та

інші Ханаанські «узвиштя». Сузи – столиця стародавнього Еламу, палац Есфір. Стародавня Ніневія – столиця Ассирії та її археологічне вивчення. Содом та Гоморра. Допотопні старожитності та Едемський сад.

ТЕМА 7. Єгипетські старожитності в Близькосхідній археології.

Археологічні дослідження Біблейського Єгипту. Мойсей та Рамзес II. Період Виходу. Народ ізраїльський в Єгипті. Вихід. Історичний фон. Фараон книги Вихід. Маршрут Виходу. Сорокарічна подорож. Місцезнаходження гори Синай. Мідіян. Стани. Пророк Валаам. Ехнатон, Нефертіті та Тутанхамон. Матеріальна та духовна культура періоду Єгипетських царств.

ТЕМА 8. Археологія Палестини.

Народ ізраїльський в Палестині. Завоювання Ханаану у світлі археологічних свідчень. Релігія Ханаана. Прихід народу Ізраїлю в Святу Землю. Падіння Єрихона та інших міст за археологічними даними. Розселення ізраїльтян. Період Суддів. Археологічні свідчення про філістимлян і ханаан цього періоду. Палестина в ранньому залізному віці. Період єдиного царства. Руйнування Силома. Царювання Давида. Єрусалим - град Давидів. Царювання Соломона. Індивідуально-громадський побут давніх євреїв. Прикраси, їжа, ремесла і наука. Громадський побут давніх євреїв. Сім'я і її побут. Ізраїльська держава та її лад. Релігійний побут Ізраїльського народу. Місця богослужінь. Скинія Моїсеєва. Храм Соломона за археологічними свідченнями. Значення храму. Богослужіння і священнослужителі. Складові частини богослужіння. Богословське значення храму. Період розділеного царства. Поділ і падіння царств. Матеріальна культура часів юдейського та Ізраїльського царства (IX-VII ст до Р. Х.). Ассирійське царство за археологічними даними. Взаємовідносини з Ізраїльським царством. Падіння Самарії. Період полону. Нововавилонське царство. Падіння Іудеї. Епоха полону. Археологічні свідчення перебування юдеїв у Вавилонському полоні. Післяполонний період. Свята Земля у складі Перської монархії. Період правління Хасмонейв. Єрусалимський храм в VI-I ст. в. до Р.Х. Храм Зоровавеля, Ірода. Епоха еллінізму і римського панування у Святій Землі. Формування кодексу Священних Книг. Письмові документи. Значення цих документів. Археологія та рукописи Кумрана. Проблема і можливі ідентифікації поселення Кумран. Новозавітна Біблейська археологія. Хронологія Нового Завіту. Єрусалим в правління Ірода. Палестинські гробниці часів Римського панування. Палестина в часи Ісуса Христа. Пам'ятки епохи. Архітектура. Написи. Монети. Новозавітні рукописи. Туринська плащаниця. Археологічні дані та історичний фон проповіді апостолів. Місіонерські подорожі і послання апостола Павла. Апологетичне значення Біблейської археології.

3. Структура навчальної дисципліни Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1-2. Історія розвитку Близькосхідної археології як науки.						
Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».	15	2	2			11
Тема 2. Археологія Ізраїлю.	15	2	2			11
Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону	15	2	2			11
Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу	15		4			11
Усього:	60	6	10			44
Кредит 3. Ветхозавітна та новозавітна Біблійна археологія.						
Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	10	2	2			6
Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.	10	2	2			6
Тема 7. Єгипетські старожитності в Біблейській археології.	5		2			3
Тема 8. Археологія Палестини.	5	2	2			1
Усього:	30	6	8			16
Усього годин за курс	90	12	18			60

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1-2. Історія розвитку Близькосхідної археології як науки.						
Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».	15	2	2			11
Тема 2. Археологія Ізраїлю.	15					15
Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону	15					15
Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу	15					15
Усього:	60	2	2			56
Кредит 3. Ветхозавітна та новозавітна Біблійна археологія.						
Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	10	2				8
Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.	10					10

Тема 7. Єгипетські старожитності в Біблейській археології.	5					5
Тема 8. Археологія Палестини.	5					5
Усього:	30	2				28
Усього годин за курс	90	4	2			84

4. Теми лекційних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».	2
2	Тема 2. Археологія Ізраїлю.	2
<i>Кредит 2.</i>		
3	Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону	2
<i>Кредит 3.</i>		
4	Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	2
5	Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.	2
6	Тема 8. Археологія Палестини.	2
Усього:		12

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 3.</i>		
1	Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	2
<i>Кредит 3.</i>		
2	Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	2
Усього:		4

5. Теми практичних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».	2
2	Тема 2. Археологія Ізраїлю.	2
<i>Кредит 2.</i>		
3	Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону	2
4	Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу	4
<i>Кредит 3</i>		
5	Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	2
6	Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.	2
7	Тема 7. Єгипетські старожитності в Біблейській археології.	2
8	Тема 8. Археологія Палестини.	2
Усього:		18

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 3.</i>		
1	Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	2
Усього:		2

6. Лабораторні заняття

Робочим планом не передбачено

7. Самостійна робота

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1	
1.	Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст.	6
2.	Поява шкіл Біблейської археології.	6
3.	Археологія Близького Сходу на початку XX ст.	7
	Кредит 2	
4.	Археологія в Палестині після Другої світової війни.	7
5.	Історія вітчизняної Біблейської археології.	7
6.	Біблійні сюжети в документах давнини.	7
7.	Період патріархів.	7
	Кредит 3	
8.	Період Суддів.	7
9.	Період єдиного царства.	7
10.	Період полону та післяполонна доба	7
	Разом:	60

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1	
1.	Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст.	10
2.	Поява шкіл Біблейської археології.	10
3.	Археологія Близького Сходу на початку XX ст.	11
	Кредит 2	
4.	Археологія в Палестині після Другої світової війни.	13
5.	Історія вітчизняної Біблейської археології.	13
6.	Біблійні сюжети в документах давнини.	7
7.	Період патріархів.	7
	Кредит 3	
8.	Період Суддів.	7
9.	Період єдиного царства.	7
10.	Період полону та післяполонна доба	7
	Разом:	84

8. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів :
 І – підготовка та захист контрольної роботи (для студентів ЗФН);

II – підготовка доповіді з висвітленням проблем (для студентів ДФН).

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Зміст курсу поділений на 3 кредити. Кожний кредит включає в себе лекції, семінарські заняття, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу даної частини курсу.

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка ECTS	Сума балів	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Критерії оцінювання відповідей на студентів на семінарських заняттях Враховується:

1. рівень осмислення навчального матеріалу;
2. рівень сформованості аналітичних умінь і концептуальних підходів;
3. повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;
4. використання додаткової літератури;
5. порівняння, зв'язок із практикою, висновки.

Бали	Критерії оцінювання
"Відмінно" – 5	Досконале знання та розуміння понятійного апарату з тієї чи іншої теми, вільне оперування різноманітними класифікаціями. Відповідь на поставлені питання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями. Викладений матеріал має доказовий, логічний і послідовний характер. Студент володіє способами концентрованого викладу матеріалу. Демонструє творче застосування знань при переформатуванні запитання. У відповіді майже не трапляються мовленнєві помилки.
"Добре" – 4	Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Понятійна основа базується на обраній класифікації. Відповідь структурована, проте наявні окремі помилки у послідовності викладу. Недостатньо виваженою та аргументованою є доказова база. Студент вільно оперує знаннями, може застосовувати їх у новій навчальній ситуації. У відповіді трапляються окремі мовленнєві помилки.

"Задовільно" – 3	Відповідь неповна, фрагментарна. Знання мають недостатньо стійкий та послідовний характер. Вони застосовуються переважно для виконання завдань репродуктивного характеру. У відповідях відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь має формальний характер, відсутня чіткість, структурованість. Студент використовує лише окремі знання у новій навчальній ситуації. У відповіді наявні фактичні та мовленнєві помилки.
"Незадовільно" – 2	Студент неспроможний відтворити інформацію у певній послідовності. Оперує лише загальними фразами. Відтворює лише окремі фрагменти, називає лише розрізнені факти, дає відповідь у формі висловлювання (судження). Наявні грубі фактичні та мовленнєві помилки.

Розподіл балів, які отримують студенти

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 3 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота								К Р	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
50	50	50	50	25	25	25	25	100	300/ 100

Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

9. Засоби діагностики

Діагностика і контроль засвоєння програмного матеріалу здійснюється за кредитно-трансферною системою. Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: поточний контроль (письмові роботи – реферати, контрольні) і підсумковий контроль (залік).

а) поточний контроль за роботою та рівнем знань та вмінь через усне та письмове опитування;

б) письмові контрольні та самостійні роботи;

в) тестові завдання;

г) співбесіди на консультаціях.

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами,

порівняльний аналіз; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки).

11. Рекомендована література

Базова

21. Кинк Х. Восточное Средиземноморье в древнейшую эпоху. - Москва, 2012.
22. Мазар А. Археология Библейской земли. – Иерусалим, 1996.
23. Опарин Алексей А. Древние города и библейская археология // <http://www.bibleist.ru/biblio.php?f=109.html&q=>
24. Ben Tor A. The Archaeology of Ancient Israel. – Yale, 1994.
25. Stern E. (Editor). The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land. - Vol. 1-5. – Jerusalem, 1993-2005.
26. Анати Э. Палестина до древних Евреев. - Иерусалим, 2007
27. Шмидт К. Они строили первые храмы. – СПб, 2011.
28. Garifinkel Y. Introduction to the Prehistory of Israel (Hebrew). – Jerusalem, 2009.
29. Bahofen Myth, Religion, and Mother Right. Selected Writings of J.J. Bachofen. – Princeton, 1967
30. Bradley R. An Archaeology of Natural Places. - New York, 1999
31. Bradley R. The Past in Prehistoric Societies. – London, 2002
32. Bourguignon E. Religion, Altered States of Consciousness, and Social Change. - Columbus, Ohio State University Press, 1973
33. Bourguignon E. Fragmentation in Archaeology. People, Places and Broken Objects in the Prehistory of South Eastern Europe. – London, 2000
34. Dickson D. The Dawn of Belief. Religion in the Upper Palaeolithic of Southwestern Europe. – Tucson, 1996
35. Lewis-Williams D. The Mind in the Cave. – London: Thames & Hudson, 2002
36. Lewis-Williams D. Conceiving God. The Cognitive Origin and Evolution of Religion. - London: Thames and Hudson, 2010
37. Mithen S. The Prehistory of the Mind. - London, 1996
38. Pettitt The Paleolithic Origins of Human Burial. – London: Routledge, 2011
39. Vitebsky P. The Shaman. – London, 1995
40. Watson P.J, LeBlanc S., Redman C. Explanation in Archaeology.- London, 1971

Допоміжна література

1. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР. - М., 1980.
2. Археология Зарубежной Азии. - М., 1986.
3. Бикерман Э. Хронология древнего мира. - М., 1975.
4. Бойд Р.Т. Курганы, гробницы, сокровища. Иллюстрированное введение в библейскую археологию. - М., 1991.
5. Васильев Л.С. История религии Востока. - М., 1988.
6. Деоник Д.В. Библейская археология и древнейшая история Святой Земли. - М., 1998.
7. История Древнего Востока. - М., 2002.
8. История Востока. - М., 2001.
9. Мартынов А.И. Археология. - М., 1996.

10. Тишкин А.А. Методика отбора проб для радиоуглеродного и дендрохронологического датирования: Учебно-методическое пособие. - Барнаул, 2001.

Джерела

1. Библия (любое издание).
2. Поэзия и проза древнего Востока. - М., 1989.
3. Старкова К.Б., Газов-Гинзберг А.М., Елизарова М.М. Тексты Кумрана. - СПб., 1996. [Вып. 2].
4. Флавий И. Иудейские древности. - М., 1994.
5. Хрестоматия по истории Древнего Востока. Составление и комментарии А.А. Вигасина. - М., 1997.
6. Эпос о Гильгамеше. - М.-Л., 1961.

Довідники

1. Библейская энциклопедия. - М., 1996.
2. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. - М., 1990.
3. Мифы народов мира. - М., 1994. - Т. 1–2.
4. Словарь античности. - М., 1993.
5. Советская историческая энциклопедия. - М., 1961–1970. - Т. 1–16.
6. Христианство. Энциклопедический словарь. - М., 1993. - Т. 1–2.

Монографії

1. Алекшин В.А. Социальная структура и погребальный обряд древнеземледельческих обществ. - Л., 1986.
2. Амусин И.Д. Кумранская община. - М., 1983.
3. Амусин И.Д. Находки у Мертвого моря. - М., 1964.
4. Амусин И.Д. Новые отрывки кумранского комментария на Наума // ВДИ. - 1964. - №1.
5. Амусин И.Д. Проблемы социальной структуры обществ Ближнего Востока (I тыс. до н.э.) по библейским источникам. - М., 1993.
6. Амусин И.Д. Раскопки Хирбет-Кумрана и Айн-Фешхи // СА. - 1960. - №2
7. Амусин И.Д. Рукописи Мертвого моря. - М., 1960.
8. Амусин И.Д. Тексты Кумран. - М., 1971.
9. Антонова Е.В. Антропоморфная скульптура древних земледельцев Передней и Средней Азии. - М., 1977.
10. Антонова Е.В. Очерки культуры древних земледельцев Передней и Средней Азии. - М., 1984.
11. Антонова Е.В. Обряды и верования первобытных земледельцев Востока. - М., 1990.
12. Антонова Е.В. Месопотамия на пути к первым государствам. - М., 1998.
13. Ардзинба В.Г. Ритуалы и мифы древней Анатолии. - М., 1982.
14. Археология и естественные науки. - М., 1965.
15. Археология Старого и Нового Света. - М., 1987.
16. Бадер Н.О. Древнейшие земледельцы Северной Месопотамии. - М., 1989.

17. Бацалев В., Варакин А. Тайны археологии. - М., 1998.
18. Использование методов естественных наук при изучении древней истории западной -Сибири. Барнаул, 1983.
19. Вассоевич А.Л. Духовный мир народов классического Востока. - СПб., 1998.
20. Вильхельм Г. Древний народ Хурриты. - М., 1992.
21. Генинг В.Ф. Структура археологического познания. Проблемы социально-исторического исследования. - Киев, 1989.
22. Герни О.Р. Хетты. - М., 1987.
23. Гече Г. Библейские истории. - М., 1990.
24. Государство и социальные структуры на Древнем Востоке. - М., 1989.
25. Готенрот Ф. Иллюстрированная история материальной культуры. - М-СПб., 2001.
26. Долуханов П.М. Неолитическая революция в Передней Азии: экологические, культурно-исторические и лингвистические аспекты // Лингвистическая реконструкция и древнейшая история Востока. - Ч. 1. - М., 1984.
27. Дониани А. У истоков христианства (от зарождения до Юстиниана). - М., 1989.
28. Древние языки Малой Азии. Сб. ст. / Под ред. И.М. Дьякова и В.В. Иванова. - М., 1990.
29. Древняя Анатолия. Сб. статей / Под ред. Б.Б. Пиотровского, В.В. Иванова, В.Г. Ардзинба. - М., 1985.
30. Дьяконов И.М. Люди города Ура. - М., 1990.
31. Дьяконов И.М. Общественный и государственный строй древнего Двуречья. Шумер. -М., 1959.
32. Древняя Эбла: Раскопки в Сирии. - М., 1985.
33. Дьяконов И.М. Языки древней Передней Азии. - М., 1967.
34. Еврейская история и религия. - Сб. ст. Иерусалим, 1982.
35. Емельянов В.В. Мифологема потопа и шумерская историография // Петербургское востоковедение. - СПб., 1994. - Вып. 6.
36. Заблоцкая Ю. История Ближнего Востока в древности. - М., 1989.
37. Каменецкий И.С. Археологическая культура – ее определения и интерпретация // СА. -1970. - №2.
38. Каутский К. Происхождение христианства. - М., 1990.
39. Керам К.В. Боги, гробницы, ученые. - М., 1994.
40. Кирюшин Ю.Ф., Неверов С.В., Цыб С.В. Понятие «хронология» в истории и археологии // Проблемы хронологии в археологии и истории. - Барнаул, 1991. - С. 3–22.
41. Клейн Л.С. Археологические источники. - Л., 1995.
42. Ключков И.С. Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время. - М., 1983.
43. Косидовский З. Когда солнце было богом. - М., 1991.

44. Ллойд С. Археология Месопотамии. - М., 1984.
45. Маккуин Дж.Г. Хетты и их современники в Малой Азии. - М., 1983.
46. Мартынов А.И., Шер Я.В. Методы археологического исследования. - М., 1989.
47. Массон В.М. Средняя Азия и Древний Восток. - М.-Л., 1964.
48. Массон В.М. Исторические реконструкции в археологии. - Самара, 1996. - 102 с.
49. Мелларт Дж. Древнейшие цивилизации Ближнего Востока. - М., 1982.
50. Краммер С. История начинается в Шумере. - М., 1995.
51. Крывелев И.А. Библия: историко-критический анализ. - М., 1982.
52. Кубланов М. Находка в Наг-Хаммади // Азия и Африка сегодня. - 1978. - №11.
53. Массон В.М. Докерамический неолит Иерихона // СА. - 1958. - №3.
54. Методы естественных наук в археологических реконструкциях. - Новосибирск, 1995. - Ч. 1.
55. Оппенгейм А.Л. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. - М., 1980.
56. Палеолит Ближнего и Среднего Востока // Палеолит мира. - Л., 1978.
57. Свенцицкая И.С. Раннее христианство: страницы истории. - М., 1987.
58. Старкова К.Б. Шифрованные археологические документы из окрестностей Хирбет-Кумрана // Палестинский сборник.- Вып. 26 (89). - Л., 1978.
59. Струве В.В. Пребывание Израиля в Египте в свете исторической критики // Еврейская историческая библиотека. - Пг., 1919.
60. Тантлевский И.Р. История и идеология Кумратской общины. - СПб., 1994.
61. Федоров-Давыдов Г.А. Понятие «археологический тип» и «археологическая культура» в «Аналитической археологии» Дэвида Кларка // СА. - 1970. - №3.
62. Фрэзер Дж.Дж. Фольклор в Ветхом Завете. - М., 1985.
63. Хук С.Г. Мифология Ближнего Востока. - М., 1992.
64. Хэнкок Г. Следы Богов. - М., 1997.
65. Церен Э. Библейские холмы. - М., 1986
66. Шифман И.Ш. Ветхий завет и его мир. - М., 1987.
67. Шифман И.Ш. Культура древнего Угарита (XIV–XIII вв. до н.э.). - М., 1987.
68. Шифман И.Ш. К характеристике царских повинностей в Палестине в п.п. I тыс. до н.э. по данным библейской традиции // ВДИ. 1967. - №1.
69. Шифман И.Ш. Новые материалы по социально-экономической истории Палестины IV в. до н.э. // ВИ. - 1964. - №9.
70. Шифман И.Ш. Правовое положение рабов в Иудее по данным библейской традиции // ВДИ. - 1964. - №3.
71. Шифман И.Ш. Угаритское общество (XIV–XIII вв. до н.э.). - М., 1982.
72. Штоль Г. Пещера у Мертвого моря. - М., 1965.

73. Эпиграфические памятники древней Малой Азии и античного Северного и Западного Причерноморья как исторический и лингвистический источник. - М., 1985.

12. Інформаційні ресурси

1. <http://bible-facts.ru/bibliya-i-arheologiya/>.
2. http://beitaschkenas.de/Lib/Drevniye_goroda_i_bibleyskaya_arheologiya.pdf
3. <https://www.youtube.com/watch?v=05IB9Pt9yO4>
4. https://www.youtube.com/watch?v=ajLx0bnga_U
5. https://www.youtube.com/watch?v=FRRqwM_QZU8
6. https://www.youtube.com/watch?v=SQRbL5_evxI
7. https://www.youtube.com/watch?v=rh_FhEj08n4
8. <https://www.youtube.com/watch?v=Y0We0kmtXjk>
9. <https://www.youtube.com/watch?v=sPiSWTb82VE>
10. https://www.youtube.com/watch?time_continue=7&v=FRRqwM_QZU8

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ У ФОРМІ ХРОНОЛОГІЧНОГО ДОВІДНИКА

ТЕМА: ВСТУП ДО КУРСУ БЛИЗЬКОСХІДНА АРХЕОЛОГІЯ.

Вид заняття: Лекція

Мета: Розкрити основні віхи розвитку археологічних досліджень Близького Сходу у ХІХ ст.

1. Предмет, мета, завдання, географічні, хронологічні межі та методи курсу.

Біблійна Археологія (БА) - порівняно нова наука. Її поява пов'язана з розвитком археології Близького Сходу в ХІХ столітті. Т.ч. БА - частина історичної науки взагалі, її специфічний розділ. БА вивчає комплекс археологічних відомостей, що мають відношення до вивчення і розкриття тексту Біблії.

Предмет. Спочатку предмет науки розумівся дуже вузько. БА вважалася наукою тільки про біблійні старожитності (в ХІХ столітті). Так, наприклад, "Богословська енциклопедія" каже: "про побут старовірейського (тобто ізраїльського) народу ..." Виходячи з цих визначень, предметом є не археологія Біблії, а тільки археологія єврейського народу - а це лише невелика частина БА. І велика частина - археологія всього стародавнього Близького Сходу - при такій точці зору не розглядається. Тому не можна зводити БА до археології єврейського народу, тому сам єврейський народ з'явився на історичній арені порівняно пізно: він поступово зароджувався в надрах семітських племен і асимілював культуру і побут своїх як попередників, так і сусідів. Це відноситься в т.ч. в деякій мірі і до релігійних зовнішнім обрядовим формам. І якщо займатися археологією тільки єврейського народу, то ми не зрозуміємо багатьох реалій Біблії. Тому зараз розширився і предмет науки БА.

Зараз предмет БА - реконструювання історичних суспільств в давнину, котрі мали безпосереднє відношення до культури, серед якої з'явилися книги Святого Писання ВЗ і НЗ. В основному це культура Палестини епохи ВЗ і НЗ. Але зважаючи безсумнівними культурні зв'язки Палестини з великими цивілізаціями - Єгиптом, Месопотамією, Ханааном (Фінікією), - а також внаслідок того, що оповідання Біблії включає елементи Єгиптології, асиріології, семітології та інших близьких наук, тобто БА обіймає весь древній Близький Схід, як цілісний єдиний культурний світ, сучасний Біблії. Ось що говорить німецький учений Мартін Нот у своїй "Історії Ізраїлю": "Більше 100 років тому почалося відкриття Близькосхідних старожитностей ... додає до

фактів історії Ізраїлю багатий історичний матеріал, так що тепер не можна уявити історію Ізраїлю без допоміжної історії всього Близького Сходу."

Мета курсу: вивчити археологію Близького сходу. Поза увагою не може лишатись дослідник та наукові школи. Оскільки більшість досліджень в археології є персоніфікованими, а значущі археологічні відкриття так чи інакше пов'язані з іменами славетних учених.

Методи БА Т.к. БА - частина загальноісторичної науки, то і метод БА - історичний, тобто вивчення всіх пам'ятників і біблійних реалій у зв'язку з історією їх виникнення та походження. Історичний метод протистоїть раніше існуючого т.зв. "феноменологическому" методу, заснованого Карлом Гусером (Ймовірно, Едуардом Гусером - прим.ред.). (СР "гусеріанство" у філософії), згідно з яким будь-яке історичне явище є феноменом, і вивчати його необхідно як феномен, тобто без зв'язку його з іншими історичними явищами (без побічних досліджень). Історичний же метод вивчає всі предмети і явища у зв'язку з історією їх виникнення та походження. Один з теоретичних обґрунтовувачів історичного методу - акад. Ліхачов Дмитро Сергійович. Його постулати:

1. Літературні або історичні пам'ятники не можна виривати з контексту історії.

2. Їх треба вивчати тільки у зв'язку з біографією автора або епохою, яка його породила.

Іноді наші інтереси будуть далекі від Біблії, але ми будемо їх торкатися з вищезгаданих причин.

Географічні межі курсу – регіон Близького сходу, інколи, у більш вужчому розумінні територія Держави Ізраїль. В давнину вказану територію на івриті називають «Арітену», що в перекладі означає – червона земля, так в основному, вона фігурує в давніх азійських джерелах, знайдених на території Єгипту. Далі ці землі позначаються іменем «Хару», або «Хуру» від якої пізніше піде назва «Ханаан» - назва якою буде називатися країна, до того як ізраїльтяни, які керуючись ковчегом заповіту перейдуть ріку Йордан, розпочнуть завойовувати ці землі. Назва «Ханаан» зафіксована як в самій «Біблії», так і в єгипетських джерелах. Після завоювань, країна отримує назву «Єгуда» або «Юдея», також, «Ізраїль» або «Ісраель». Надалі імператор Тіт, а згодом імператор Адріан (117-138 рр. н.е.) зруйнували «Юдею» (страшна війна 135 р. н.е.) і перейменували її на Палестину. Сьогодні Палестина позначає географічний район, котрий обіймає територію на східному узбережжі Середземного моря, на заході від ріки Йордан та Мертвого моря і на півдні від країни, котра сьогодні називається Ліван.

В цілому, географічні межі змінювались з плином часу. До середини ХХ ст. характерним було прив'язування Біблейської археології до вивчення археологічних пам'яток розташованих в межах ареалу розповсюдження Біблейської історії (історії, події якої описуються у «Священному Писанні»). Сучасна наука схильна інтерпретувати географічні межі Біблейської археології

в більш широкому сенсі, поширюючи її до розуміння археології старожитностей єврейського народу.

2. Історія археологічного вивчення біблійських старожитностей.

Перші розкопки проводили Османські феодалі у вигляді грабунків пам'яток. Вони вивозять мармурові колони та елементи архітектурного оздоблення для того щоб використовувати їх наново під час будівництва власних садиб та палаців.

Цілою віхою в археологічному вивченні біблійських старожитностей стала праця Леді Хестер Стенхоуп на початку ХІХ ст. Леді Хестер Стенхоуп проводить свої дослідження в Палестині в період Наполеонівських воєн, котрі були дуже знаковими для розвитку світової археології, зокрема єгиптології.

Естер Стенхоуп (12 березня 1776 р. - 23 червня 1839 р.) - британська світська левиця, авантюристка, мандрівниця по Близькому Сходу, археолог; відома в тому числі як учасниця повстання друзів проти ліванського правителя Башир Шихаба ІІ, будучи якийсь час фактичною правителькою ряду населених ними територій. Її археологічна експедиція в Ашкелоні в 1815 році, вважається першими сучасними розкопками в історії археології Святої землі. Використання нею середньовічних італійських джерел описується, як «одне з найбільш ранніх використання текстів джерел археологами на місцях».

В ХІХ ст. на місці сучасного Ашкелону було розташоване арабське поселення Єль-Маджда. До рук Хестер Стенхоуп випадково потрапив таємний документ, знайдений під Бейрутом. В цьому документі мова йде про надзвичайні скарби, заховані десь під стінами стародавнього Єрусалиму часів Хрестоносців. Шляхом підкупів корумпованих османських урядовців, заручившись їх підтримкою та пообіцявши половину скарбу турецькому Паші, Хестер Стенхоуп розпочинає розкопки. В деяких джерелах Леді Стенхоуп звинувачується у пограбуванні пам'яток, тим не менш, археологи сьогодні однакові, що будь-які розкопки ХІХ ст. за своєю технологією та методикою проведення нагадували грабіжницькі роботи більше ніж професійні дослідження. В Ашкелоні Стенхоуп вивчає стародавню мечеть та знаходить там статую, яку була змушена розбити. За легендою, Стенхоуп знищила її, бо вважала, що золото та коштовності зберігаються саме в середині статуї. Дехто з сучасних дослідників притримується думки, що Стенхоуп розбила статую, як ідола. Але інформація, яку ми знаходимо в польових щоденниках, що їх вела Стенхоуп, говорить нам за те, що Леді Хестер просто злякалася розправи з боку місцевих мешканців та найманих робітників, котрі стали свідками знахідки і вважаючи її злом, тому вона була змушена розбити статую. Надалі Стенхоуп

провела розкопки ще в двох місцях Лівану, але так і не знайшовши скарбів, полишає цю марну справу.

Крістіан Юргенсон Томсен - (Thomsen)
Крістіан Юргенсен (29.12.1788, Копенгаген, — 21.5.1865, там же), данський археолог. Один із засновників і директор (1849) Музею північних старовин в Копенгагені (нині у складі данського Національного музею). Вперше обґрунтував археологічними матеріалами систему трьох століть: кам'яного, бронзового і залізного [у роботі «Путівник по північних старовинах» (1836)].

У спробі привести в музеї експонати до ладу та класифікувати їх зробив відкриття троїстої системи періодизації. Він просто розподілив артефакти, за єдиною ознакою – матеріалом виготовлення на кам'яні, бронзові та металеві. Це відкриття дає йому можливість вважати, що всю історію людства можна розподілити на періоди, згідно того з якого матеріалу, в конкретний період, людина виготовляла знаряддя праці. З тих пір його система трьох віків (кам'яного, бронзового та металевого) є універсальною. Сьогодні існує кілька варіантів хронології та підперіодизації цих періодів, але ми будемо вважати найбільш прийнятною для нашого курсу ту модель, що пропонують нам ізраїльські археологи.

Кам'яна доба:

Палеоліт (1800000 р. до Р.Х.), Неоліт (9500 – 5800 р. до Р.Х.), Хальколіт/енеоліт (5800 – 3600 / 3700 р. до Р.Х.)

Бронзова доба:

Рання бронза (3600 – 2000 р. до Р.Х.), Середня бронза (2000-1500 р. до Р.Х.), Пізня бронза (1500-1150/1200 р. до Р.Х.).

Металева доба:

Період заліза 1 (1150 – 1000 р. до Р.Х.), Період заліза 2 (1000 – 700 р. до Р.Х.), Період заліза 3 (700 – 586 р. до Р.Х.).

586 р. – рік коли Новуходоносор зруйнував Перший Єрусалимський Храм Соломона, таким чином завершився Ізраїльський період заліза, і починається вже зовсім інша – не Біблейська археологія.

Найдавніший період – період палеоліту дуже умовно відділяється від неоліту. Неоліт – це період, коли суспільство стає суспільством, з'являється архітектура, люди починають селитись в селищах, а пізніше в містах, але в соціальному плані до сьогодні в існуванні людини сталося зовсім небагато змін.

Завдання: знайти відповідь на запитання – ЩО ТАКЕ МІСТО?

До 30-х рр. XX ст. було прийнято вважати, що одразу після неоліту розпочинався період бронзи, але в 30-ті роки археолог Малон вперше розкопавши місце під назвою Тулелят-Расуль, ввів новий термін для останнього періоду кам'яної доби, котрий в Європі називається енеоліт – Хальколіт (Халькос – мідь, літос – камінь з латини). В цей же період в Європі, і трохи

пізніше в Ізраїлі з'являється золото, а точніше, електрум, який не впливає на культурне життя та технології, лишаючись надмірністю або витребенькою. Хальколіт – це період, коли складаються міста-держави. Хальколіт стає підготовчим етапом для появи держав.

В період ранньої бронзи, самої бронзи дуже мало, здебільшого зустрічаються мідні та кам'яні засоби виробництва.

Середня і пізня бронза – період розквіту міст-держав. Цей період завершується 1200 рр. до Р.Х. руйнуванням міст-держав в наслідок першої хвилі великого переселення народів.

Починається залізний вік, котрий також називається Ізраїльським. Зі сходу приходять ізраїльтяни, з заходу з-за моря приходять грецькі племена, відомі сьогодні під назвою філістимляни. З'являється незалежна Юдея, котра проіснує 400 років у 586?587 р., коли Новуходоносор спалив Перший Храм. Ассирійці забирають в рабство та уводять на схід більшу частину ізраїльтян, євреїв і вони зникають з політичної карти на довгих 70 років.

Наступний дослідник Ерметто П'єротті, котрий походив з Північної Італії і був авантюристом. У юному віці призваний до італійської королівської армії, де викрав полкову скарбницю, втікаючи від покарання за цей злочин він ховається в Палестині. В Палестині у 50-ті рр. XIX ст. стає головним міським інженером міста Єрусалим. Ерметто П'єротті провів перші планомірні розкопки на території Ізраїлю. Знайшов і розкопав могилу царя Давіда на Сіонській горі. Під похованням Ерметто П'єротті знайшов глибоку печеру, план якої ретельно замалював. Печера переходила в тунель, котрий зв'язував гробницю з територією сучасного вірменського кварталу в Єрусалимі.

XIX ст. - це століття розвідкових робіт, ще досить далеких від дійсно наукових розкопок. До цього періоду відносяться розвідкові роботи Вільсона, Робінсона та німця Шумахера. Робінсон відкрив Арку в західній стіні храму на Храмовій горі, а Вільсон і Воррен – дві пари воріт. Ці об'єкти отримали свою назву на честь археологів: Ворота Воррена, ворота Вільсона та Арка Робінсона. Сер Чарльз Воррен – капітан, а пізніше майор спричиняв цілеспрямовані методичні археологічні розкопки. Він належав до числа масонів і займався військовою розвідкою. Через заборону турками проводити відкриті розкопки Воррен застосував нову методику ведення розкопок – глибокі вузькі шахти, сполучені під землею горизонтальними тунелями (сьогодні це Хасманейські тунелі). В цих тунелях він проводив дослідження, малював, креслив, розкопував. Його плани були надзвичайно точними. Окрім Храмової гори він досліджує підземелля Міста Давіда (сьогодні арабське селище). З цих досліджень розпочинається історія археологічного вивчення Єрусалиму.

Наступний дослідник Фліндерс Пітрі. До розкопок в Палестині він значний час займався дослідженнями в Єгипті. Перші розкопки в Ізраїлі він провів на пагорбі Тельель Хесі (Тель на івриті - холм), розташованому поряд із сучасним Сектором Гази. Він вперше винайшов метод стратиграфії. В XIX ст. нумерація шарів помилково йшла знизу вгору. Сьогодні нумерація шарів відбувається зверху вниз, і перший шар буде наймолодшим, а останній – найстаршим.

Основною проблемою при датуванні в методі стратиграфії становлять ями, тоді артефакти з одного культурного шару потрапляють до більш старого, що призводить до жахливих помилок. Також Пітрі проводив розкопки в Гідронський долині та відкрив поховання I ст. н.е. родини священників Синів Хізірових.

Наступний дослідник – військовий офіцер, інженер Вайль. Отримав освіту в Парижі. Перший археолог єврейського походження, що провів розкопки в Єрусалимі. На початку XX ст. Ротшильд купив для Вайля ділянку поблизу гробниці Давіда, щоб той проводив там розкопки. На цій ділянці він знайшов тунелі котрі оголосив могилами Давіда (реальними, а не помпезними). Неподалік Вайль також знайшов найстаріший напис на камінні в Єрусалимі за авторством Феодосія – управляючого синагогою в Єрусалимі.

Леслі Старкі – учень Пітрі, у 30-ті рр. XX ст. розпочав розкопки місцини Тель-Дуер (арабською) або Тель-Лахіш (на івриті). Він першим здогадався перевіряти вміст розкопаної кераміки та досліджувати його. Він знайшов перший архів в Ізраїлі, що датується 7-6 ст. до н.е. та пов'язаний з адміністративною діяльністю мешканців Лахіша. У 1936 р. під час арабських повстань в Палестині Леслі Старкі потрапив до рук арабів, котрі прийнявши його за єврея стратили археолога. Справу Леслі Старкі продовжить Ольга Тафнел.

Наступний вчений Олбрайт ім'ям котрого названий Американський інститут археології. Він досліджував пагорб Тель-Бітмірсім, під час розкопок котрого Олбрайт зумів створити стратиграфічну послідовність більшості періодів починаючи з доби бронзи. Створив типологію та серіацію (Сериация - це сукупність методів встановлення якоїсь послідовності артефактів і, відповідно, одна з форм визначення їх відносної хронології. Один з її різновидів - еволюційна серіація - дозволяє розмістити речі певної категорії (наприклад, сокири) в послідовності, що відбиває передбачуване напрямом їх зміни. Можна, наприклад, припустити, що розвиток сокир йшло у бік їх збільшення, або зменшення, або ускладнення форми; виходячи з цього, зразки сокир розташовують у відомій послідовності. Цей вид серіації був широко прийнятий в археології 19 і початку 20 ст., Але з часом його здатність відображати реальну еволюцію речей була поставлена під сумнів і в наші дні ним користуються рідко.

Інший вид серіації - серіація за подібністю - був розроблений в 1849 Джоном Евансом. Еванс доводив, що розвиток форми багатьох артефактів відбувається поступово, у вигляді появи ледь помітних змін, і що по цих змінах можна визначити послідовність речей в часі. Він розумів, що не існує надійного способу визначити, який кінець цього ряду є раннім, а який - пізнім, але вважав, що додаткова інформація може дати відповідь на це питання. Сериация за подібністю зіграла важливу роль у першій половині 20 ст. і застосовується досі, хоча її істотно потіснили фізичні методи датування.

Останній з видів серіації - частотна серіація - був особливо популярний в середині 20 століття. Вперше застосував його Джеймс Форд відкинув теорію

Еванса про поступові зміни, висунувши замість неї гіпотезу про зміну одних форм речей іншими, абсолютно відмінними, - зразок того, як скляні пляшки для мінеральної води були витіснені алюмінієвими банками. Виходячи з цього він наполягав на необхідності підраховувати кількість предметів кожного типу в різних комплексах, а потім розміщувати ці комплекси в такій послідовності, при якій один тип поступово витісняється іншим. Висновки, отримані із застосуванням частотної серіації, пізніше були підтверджені фізичними методами датування, але побудова повноцінної частотної серіації вимагало таких жахливо складних обчислень, що вона ніколи широко не застосовувалася.) кераміки, звернувши увагу на різноманіття її форм. Олбрайт пропонує використовувати серіацію для датування, оскільки зміни в виробництві кераміки відбуваються дуже повільно, але й дуже послідовно.

Наступний дослідник, що походив з Росії Елієзер Ліпа Сукенік. Один з перших археологів-професорів єврейського університету в Єрусалимі. Він проводить перші рятувальні розкопки в кібуці Бейд Альфа, де знаходить стародавню синагогу з чудовими мозаїками. Це були перші розкопки Ізраїльських, а не закордонних археологів. Саме Ліпі Сукеніку належить честь знаходження в регіоні селища Кумран сувої мертвого моря, так звані Кумранські сувої (Кумранські рукописи, або сувої Мертвого моря - назва манускриптів, виявлених, починаючи з 1947 року, в печерах Кумрана, в печерах ваді Мурабба'ат (на південь від Кумрана), в Хірбет-Мірде (на північний захід від Кумрана), а також в ряді інших печер Іудейській пустелі і в Масаде. Дослідження рукописів підтвердило, що, принаймні, деякі з них були написані саме в Кумранській громаді. Зберігаються в т. Н. Храмі Книги в Єрусалимі. Кумранські сувої написані в основному на староеврейською, частково - на арамейською; зустрічаються фрагменти грецьких перекладів біблійних текстів. Іврит небіблейських текстів був літературною мовою епохи Другого Храму; деякі фрагменти написані на послебіблейские івриті. В основному застосовується квадратний єврейський шрифт, прямий попередник сучасного друкарського шрифту. Основний писальний матеріал - пергамент з козячої або овечої шкіри, зрідка папірус, частина рукописів виконана видавлюванням на аркушах міді; для останніх, пізніше згорнутих в сувої для пакування в глечики, довелося сконструювати спеціальний пристрій для розрізання на фрагменти, так як через неминучою корозії розгортання сувою загрожувало його повним руйнуванням. Чорнило вугільні (за єдиним винятком Апокрифа Книги Буття). Палеографіческие дані, зовнішні свідчення, а також радіовуглецевий аналіз дозволяють датувати основний масив цих манускриптів періодом від 250 року до н. е. до 68 року н. е. (період пізнього Другого Храму) і розглядати їх як залишки бібліотеки Кумранської громади. За змістом кумранські рукописи можна розділити на три групи: біблійні тексти (близько 29% від загальної кількості рукописів), апокрифи і псевдоєпіграфи, а також література кумранської громади.). Продовжує справу дослідження сувоїв син Скеніка Егаель Ядін, котрий був начальником генштабу та головнокомандувачем ізраїльських військ у війні за незалежність. Докторська дисертація була

присвячена Бібліїстиці, а точніше війні синів світла проти синів темряви. Командував розкопками на двох важливих археологічних об'єктах в Хацорі та Мецоді. Єгаель Ядін помер у 1982 р.

У 50-ті роки відбувається революція вуглецевого аналізу (Колін Ренфі), коли ^{14}C ізотоп вуглецю, котрий розкладається з певною швидкістю. Цей метод підходить для датування органіки, оскільки все живе дихає, а значить отримує ізотопи вуглецю. Недолік цього методу в тому, що через 60-70 тис. років він майже повністю зникає. В цьому випадку на допомогу приходять методи калію-аргону, дієвий для вулканічних порід, або метод люмінесценції.

ТЕМА Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону

Вид заняття: Лекція

3. Найдавніші гомініди на теренах Близького Сходу.

Одним з перших гомінід знайдених на території Африки є рештки черепу Хомо Рудольфенсіса. Вік черепу знайденого біля озера названого німцями на честь принца Рудольфа (сьогодні озеро Тукару в Центральній Африці) нараховує близько 2 млн. років існування. За ним слідував Хомо Хабіліс (Людина Уміла). Всі вони використовували знаряддя праці. Найважливіший показник, що відокремлює приматів від людини розумної – це об'єм мозку. Об'єм мозку найперших гомінід – не перевищував 500-600 см³. Більшість з них були знайдені в Ефіопії в Долині Афар – одне з найнижчих місць над рівнем моря в Африканському розломі та в регіоні озера Туркана – де завжди були вологі й теплі кліматичні умови вельми комфортні для проживання гомінід. З плином часу йде повільне збільшення черепної коробки, що свідчить про дуже повільне, але збільшення розмірів мозку у гомінід. Цей процес триватиме до появи Неандертальців. Перший вид гомінід, що зможе мігрувати за межі Африки був Хомо Еректус (людина прямоходяча/стояча). Хомо Еректус характеризується маленьким розміром черепної коробки та великими надбрівними дугами. Один з найкраще збережених черепів Хомо Еректус був знайдений в Дманісі (сучасна Грузія, в місці розташування колишньої середньовічної фортеці хрестоносців) – це найдавніше поселення гомінід за межами Африки, приблизно 2,1 млн. років тому. Було кілька хвиль міграцій. Приблизно на межі між епіпалеолітом (в Європі його називають – мезолітом) та неолітом приблизно 50 000 років тому з'являється Людина Розумна. Телль Убейдіє, який знаходиться на Південь від Галелейського моря та озера Кінерод, - це найдавніша стоянка давньої людини на території Ізраїлю. Там не було знайдено кісток, але були знайдені знаряддя праці. Подібна пам'ятка на узбережжі річки Йордан в болотах була відкрита Гешер Бнот Яков, де дуже активно застосовували

археологічний метод просіювання ґрунту крізь дрібне сито, стала одним з перших місць знаходження першого свідомого застосування та підтримування вогню. Гешер Бнот Яков належить до палеолітичних стоянок та має датування (визначене за методом калі аргонного визначення) приблизно у 800 000 років до н.е. Там же було знайдено череп слона під яким було знайдено дуже рідкісні рештки дубового бревна (Про такі ж рештки, які датувались 700 000 до н.е. ми знаємо в Німеччині, тільки там в болотах біля решток слона було знайдено дерев'яного списа) та базальтові нукліуси та відбійники, чоппери та чоппінги. Скоріш за все давні гомініди ще не вмiли полювати на слонів та просто знайшли нещодавно померлого слона розділивши його тушу, їли навіть кісний мозок з кісток. Вперше на Близькому Сході череп одного з пізніх Хомо еректус знайшов Френсіс Тервель Пітер в печері Зутіні (Північно-Західне узбережжя Галілейського моря) наприкінці 1920-х рр. Цей череп став найдавнішим (приблизно 230-250 тис. років до н.е) із знайдених за межами Африки решток гомінідів. Надбрівні дуги були величезними, а об'єм черепа був достатньо малим. Він не публікував знахідки (публікація знахідок в археологіє – головнішим свідченням відкриття і відповідає за його достовірність). Дослідженнями Пітера та їх подальшою публікацією переймалась Дороті Геррод – голова експедиції, досвідчена археологиня, що працювала в Англії, проводила розкопки в Гіброалтарі, де вона вперше розкопала Неандертальців. Дороті Геррод стала першим професором Кембріджського університету жіночої статі. Цікавим фактом є той факт, що для проведення своїх розкопок Дороті Геррод винаймала бедуїнських жінок, таким чином допомагаючи їм встати на ноги та бути значущим членом в родині. Внесок Дороті Геррод в археологію доби палеоліту неоціненний, оскільки ця жінка визначила більшість з тих археологічних культур, котрі ми сьогодні знаємо, як культури середнього та верхнього палеоліта. У 1960-му році Дороті Геррод була нагороджена важливою антропологічною та археологічною премією, беручи до рук яку, все що вона вимовила: «Я радію, що мене не забули». Дороті Геррод та Пітер зробили одні з перших знахідок найдавніших Хомо сапієнс в печері Зхуль біля гірського кряжу Кармель, котрий знаходиться на південному сході від сучасного міста Хайфа. Об'єм знайдених черепів вже був наближеним до сучасного 800-1000 см³. Поряд із Зхуль Дороті Геррод дослідила стратиграфію печери Табун, в якій від найнижчого шару до найвищого культурного шару пройшло близько 600 тис. років, тобто від палеоліту до залізної доби людина мешкала в цій печері постійно. Поряд у печері Манот на Півночі Ізраїлю, недалеко від Хайфи було знайдено череп людини (понад 70 тис. років), але його важливість було

оцінено лише на початку 2015 р. антропологом Ізраелем Гершковичем – виявилось, що це самий давній Хомо сапієнс знайдений в світі. Тим не менш знайдені там же черепи неандертальців свідчать про те що об'єм їх мозку міг досягати 1700 см³ та вони могли бути не менш розвиненими ніж Хомо сапієнс.

4. Матеріальна культура давніх гомінід та людей в добу палеоліту на теренах Ізраїлю.

Матеріальна культура виявляється достатньо одноманітною протягом майже мільйона років. Голен Шарон (Єврейський університет) досліджував знаряддя праці нижнього Палеоліту і майже не знайшов змін в них. Вироблені з базальту, рідше з кременю перші знаряддя праці слугували для виконання єдиної мети – розколювати кістки та знімати м'ясо з мертвих тварин. У книзі Стівена Міттона «Співаючий неандерталець» автор стверджує, що досконалість форм та красу у знаряддях праці, як була зайвою для нукліусів, надавалася їм самцями неандертальців, тому, що самки обирали самців, які мали естетичні смаки та уміння у виробництві знарядь праці. Сфероїди вироблені з кремнію мали майже ідеальну круглу форму і згідно аналізу Голена Шарона, їх форма за 1 млн. років від Африки до Європи майже не змінилася. Деякі вчені схильні надавати символізму формі знарядь праці. Біля 250-180 тис. р. до н.е. в Європі починали кидати померлих людей в вириті в печерах ями та закопувати, але питання в різниці осмисленого поховання та просто підтримання гігієни лишається відкритим. Тим не менш, приблизно 100 тис років до н.е. неандертальці починають ховати померлих. Для Ізраїлю показово цьому випадку є печера Кебара (середній палеоліт 50-70 тис. р. до н.е.). Є два критерія за якими вчені сьогодні схильні відрізнити осмислене поховання: 1. Поза трупа (частіше за все це поза фетос=поза ембріона) 2. Та трупокладення (яма, орієнтація, поховальний інвентар). Такий вчений, як Льюїс Вільямс, доводить в у своїх роботах, що головне що відрізняє людини від тварини – це те, що людина має уявлення про потойбічний світ та не забуває його.

Науковці вважають, що неандертальці та хомосапієнси жили поряд та мали статеві відносини, оскільки знаходять скелети, котрі мають ознаки як неандертальців так і людей.

5. Мистецтво

В місцині Біркат Рам в північній частині Голанських висот біля підніжжя гори Йюкхір Мот археологинею Гормен Бат була знайдена одна із найстаріших палеолітичних «Венер». Вважають що її могли виготовити, ще хомо еректус, зазвичай, з туфу (вулканічна порода) або базальту.

В середньому палеоліті на пам'ятці Кунейтра було знайдено кам'яне зображення концентричних кіл прорізаних на кортаксі (шар вопняку, що вкривав кремень). Так можна виділити два види зображень доби середнього палеоліту: зображення людей та зображення різних ліній. Арела Хуверс розкопала Уркан Ар-руб в Йрданській долині, недалеко від Єрусалиму було знайдено каміння із значною кількістю геометричних фігур. Для Європи характерним є досить рання поява глиняних та кам'яних зображень фігурок тварин. В Уркан Ар-руб були знайдені найстаріші глиняні фігурки на території Ізраїлю вівця? (30 тис р. до н.е.) та венери. Але на відміну від Французських печер (Ле Труа Фрерс людиноподібна істота з головою тварини) в Ізраїльських не зустрічаються знахідки биків та людей з головами тварин.

Стоянка Дівіє Баби 1 в Словаччині було знайдено найперший музичний інструмент дудку або флейту 28 тис. р. в печері де жили неандертальці. Згідно версії Стівена Міттона ми маємо прийняти ідею про високу розвиненість неандертальців. 25 тис. р. датується флейта з Західної Німеччини (Гейсенкльостерле). Міттон вважає що людський мозок розвинувся саме завдяки заняттям музикою.

Наприкінці епіпалеоліта (як епілог в книзі, співпадає з потеплінням клімату 22 тис. років до н.е., скінчився останній льодовиковий період), або мезоліта ще не розвивається сільське господарство (вважають, що перше с.г. з'являється в районі Єгипту і культурою яку вперше засвоїли люди був хумус, потім пшениця та рожь), але людина вже оселяється на одному й тому самому місці. Однією з найяскравіших пам'яток цього періоду в Ізраїлі є стоянка на струмку Орени біля сучасної Хайфи. Перші будинки цього періоду (15-14 тис. років тому) – це невеличкі круглі за формою будівлі. Квадратні будівлі були складними в побудові, а кут є результатом серйозного науково-технічного прогресу. На струмку Орени були знайдені природні тераси на яких будували маленькі будівлі у 4-5 м. діаметром. Люди там не жили, тільки спали, у холодні вечори палили вогонь. З появою поселень з'являється величезна кількість поховань. На струмку Орени було знайдено першу суспільну будівлю у 8 м. діаметром, перекриту кривлею, що підтримувалась вритими в землю дерев'яними стовпами, від яких сьогодні лишились лише самі ями. В будівлі була напівкругла лавка. Це є найдавніше знайдене в Ізраїлі місце для суспільних потреб.

Поселення Джерф ель Ахмар (Сірія) містило подібну будівлю у 18 м. діаметром.

В це період початку с/г серед кременевих знарядь праці знаходяться тепер кременеві леза загострені з одного боку. 5-6 таких лез вставляли або в

щелепу тварини, вийнявши звідти зуби, або в деревину, потім заливали бітуменом наприклад з Мертвого моря і виходив серпанок (13-14 тис. р. тому).

Однією з пізніх епіпалеолітичних культур Ізраїлю є Натуфійська археологічна культура. Дороті Герод розкопала печеру Натуф на Півночі Ізраїлю, на захід від Озера Кінерод, там було знайдено поселення 12-14 тис. р. до н.е. це дало назву всій культурі. Саме в цей період людина починає займатись с/г і це буде початком неолітичної революції (або еволюції, тому що людина навчилась вирощувати культури протягом 100 тис років). Показовою є печера Єль Вад, що знаходиться на Кряжі поблизу Хайфи, гора Кармель. Там було знайдено поховання жінки, чий череп було прикрашено зачіскою з величезної кількості оброблених дрібних кісточок тварин. Інша жінка там же була похована разом зі скелетом собаки. Чоловічі поховання містили намиста з кісток, досить гарні та оброблені. На струмку Орені були знайдені знаряддя для обробки зерна (кам'яні зернотерки) натуфійської культури. Там же було знайдено кілька скелетів без черепів (11 тис. р. до н.е.). Для натуфійської археологічної культури характерним є обряд поховання трупа, без черепа, який відділяють після того як сходять тіло з кісток.

Печера Хілазон (з івриту - улітка). Кілька видовбаних в каміні хіжин, по 1.5-2 м. в діаметрі. Там було знайдено 25 індивідуальних поховань. Одно з них було дуже цікавим. Жінка близько 42 років в ямі, скорчена поза, з нею поряд кістки буйвола, мангуста, черепахи (50 шт), орла та кабана. Зверху небіжчиця була завалена важкими валунами 15-16 шт., щоб не втікла над головою, над стегнами, на грудях. Дехто з дослідників вважає що панцирі черепах – це були сліди поховального обіду на її могилі. Сама жінка шкутельгала – це є свідченням що хомосап'єнси дорожили інвалідами. Полінологи (наука що вивчає пилок квітів та інших рослин) дослідили яму і довели, що в могилі були кілограми квітів. Цю жінку інтерпритують як найдавнішу відому в Ізраїлі відьму.

Печера Айонім (Голубів) на півночі Ізраїлю знайдено одно із найстарших зображень коня 28 тис р. до н.е. та геометричні малюнки на стінах та костях (11-12 тис. р. до.н.е.), деякі вчені трактують їх як перший календар.

В печері Єль Вад геометричні зображення на костях таке саме знайдено в струмку Орені. Знайдені людські фігури.

В печері єйн Ес-Сахрі неподалік від Віфлієму знайдена фігура закоханих в момент заняття коханням. Це є перехід до неоліту. Активно розвивається косторізне виробництво та мистецькі вироби з кісток.

Гебьоклі Тепе було розкопане Клаусом Шмідтом (помер 2014 р.) Стоянка з мосивними монолітами (25-30 тон, 6-7 м. заввишки, що підпирали культові будівлі). Вік 10 тис. р. до н.е.

ТЕМА: Період середньої бронзи на Близькому Сході

Вид заняття: Лекція

1. Період середньої бронзи. Країна Ретену

I половина II тисячоліття до нашої ери в цей період єгипетська присутність у верньому ханаані стає дуже сильно відчутною. Єгиптяни дають назву Ханаанській землі Ретену, або країна червоної землі. Під час військових компаній вони висаджувались в районі сучасної Хайфи, а там долини покриті червоноземом, важким та родючим ґрунтом.

Період в загальній періодизації отримав назву перехідного 2400-2000 рр. Період характеризується руйнацією міст і системи життя в них, котра проіснувала майже 1000 років до того. В результаті більшість мешканців Ханаанеї переселяються в села та на периферію. Знелюдніє в деякій мірі на наступні 300-400 рр.

Хронологія періоду Середня бронза:

1. Середня бронза 2а 2000-1700 р.
2. Середня бронза 2б 1700-1600 р.
3. Середня бронза 2 ц 1600-1500 р.

Міста Мегіддо, Єрусалим занепали населення переселяється в менш привабливі райони на межі з пустелею, такі селища як Синай, де круглі будинки зі стовпами по середині.

Епоха пізньої бронзи.

Хронологія періоду Фінальної бронзи:

1. Пізня бронза 1 – 1500-1350
2. Пізня бронза 2 – 1350-1200

В центральному єгипті трохи північніше першого порогу. В XIV ст. один з представників династії Аменхотепів Аменхотеп III починає військове та політичне вторгнення до Ханаану після вигнання гексосів. Міста держави такі як Гезер, Шхем, Ліхіш, Єрусалим ведуть активну переписку з ним та містять військові гарнізони по 15-20 тис. осіб. Згідно аналізу текстів Аменхотеп III використовував тактику «Розділяй та володарюй», зіштовхуючи ці міста для того щоб зробити неможливим об'єднання їх до єдиної Ханаанеї. Так було у випадку з царем Мегіддо Іхотмесом 4 та його коаліцією, щоби убезпечити себе проти об'єднання Мегіддо з Метанією та хеттами і організувати повстання проти Єгипту, та стати їх вассалами а не Єгипту. Переписку з ханнанськими царями Аменхотеп вів на аккадській мові. Це була мова міжнародного спілкування. Ці

листи було знайдено в Єхитатоні в палаці Єхнатона, разом з його архівами. В одному з листів Царя Єрусалиму пізньої бронзи Абдіхеппи він скаржиться на царів Ашкелону та Лахішу, котрі намагаються відібрати в нього невелике місто Кеїлу (місто відоме тим, що саме туту Давід отримав дозвіл від Б-га йти розбивати філістимлян). А сини Лабая царя Шхему віддали землю Хапіру (плем'я маргінальних прошарків суспільства) і необхідні війська на захист інтересів. Мегіддо гарно розкопане місто і він завжди був на тому самому місті (джерело води та перетин шляхів). Міста середньої бронзи будувалися за принципом поділу на верхнє та нижнє міста, але в пізню бронзу більшість міст значно зменшуються за розмірами тільки Хацор становить виключення, він становить розміри у 80 га. Цар Хацора називає фараона Аменхотепа своїм братом. В містах не будують нових фортифікаційних укріплень. Загальна кількість поселень сильно скорочується, на фоні зростання торгівлі. Скорочуються сільськогосподарські поселення, і урбанізація. Міста мають достатньо складний план забудови: що підтверджує що це дійсно міста-держави (на планах розкопів це погано видно), основним свідченням є міські ворота 2-х чи 4-хкамерні прикріплені до стін біля воріт міститься палац та центральна площа, до якої веде ієрархія вулиць, центральна вулиця була довжиною 7-8 метрів. Від неї відходили перпендикулярно вулиці вужчі за центральну, а від них йшли маленькі провулки від 1-2 метри до приватних будинків звичайно присутні храми, оточені муром (в греції це теменос місце для проведення обрядів).

Епоха заліза розпочинається в 13 ст. великим переселенням народів.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи навчання: традиційні – пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; активні та інтерактивні, словесні, наочні, практичні, контрольні, самостійні тощо.

пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Застосовується для передачі великого масиву інформації.

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях.

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб рішення поставленого завдання. Студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку.

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на семінарах і колоквиумах.

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру. Ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільше повно.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

Методами активізації навчально-пізнавальних дій. Використовуються з метою активізації пізнавальної діяльності суб'єктів учіння за допомогою спеціальних прийомів і способів: аналіз конкретної ситуації, інтелектуальна розминка, сократичний метод, «мозковий штурм», навчально-тематична дискусія, ділова гра, професійна гра, професійна консультація, організаційно-діяльна гра тощо. Словесні методи навчання, коли навчання відбувається за допомогою різних засобів. Особливе місце серед них посідає слово. Методи, які реалізуються за допомогою слова, називаються вербальними (від лат. — усний, словесний). Процес викладання-учіння не може проходити без вербального спілкування, а інші методи, наприклад наочні, виконують тільки допоміжні функції. Основні складові цього методу — розповідь, пояснення, лекція та їхні різновиди, які використовуються з метою повідомлення студентам нових знань, пояснення порядку виконання тих чи інших дій, ознайомлення з новими фактами, подіями тощо.

— Одним з найпростіших і водночас найпоширеніших методів у процесі навчання є розповідь. Метод розповіді передбачає усний живий і образний, емоційний і послідовний виклад переважно фактичного матеріалу в пояснювальній чи оповідальній формі. Він використовується на всіх етапах навчання. Змінюється лише характер розповіді, її обсяг і час. У навчанні студентів розповідь переважно застосовується під час вивчення історичних подій, явищ суспільного життя тощо. Основні різновиди розповіді такі:

- науково-популярна розповідь (грунтується на аналізі фактичного матеріалу);
- художня розповідь (образний переказ різноманітних фактів, подій, вчинків тощо);
- розповідь-опис чи оповідання (послідовний виклад основних ознак, особливостей предметів і явищ довкілля, наприклад опис історичних подій). Основні педагогічні вимоги до розповіді: пізнавальна та виховна спрямованість; достовірність та наукова обґрунтованість фактів; достатня кількість яскравих прикладів, які доводять викладені положення; чітка логіка і довідність викладу; образність й емоційна забарвленість; наявність елементів особистої оцінки і ставлення педагога до змісту матеріалу, який вивчається; висока культура мовлення педагога (чіткість, доступність, правильність, особистісна забарвленість).

— У навчальній практиці дуже часто разом із розповіддю або окремо використовується пояснення — переважно монологічна форма викладу навчального матеріалу, коли є необхідність доведення або обґрунтування певного положення (закону, принципу), розкриття основи певного явища, сутності різних явищ, аналізу актуальних міжнародних відносин та іншої інформації. Пояснення виконує свою навчально-виховну функцію тільки тоді, коли педагог постійно пам'ятає про такі його елементи: пізнавальний, рефлексивний, емоційний і нормативний. Певна модуляція голосу, правильне мовлення і слушно вибрані слова, які відповідають рівневі розвитку учнів, відіграють суттєву роль у поясненні. Воно має впливати на емоційно-почуттєву сферу особистості студента, і тому викладачі повинні емоційно забарвлювати зміст матеріалу, що вивчається. Для підсилення ефекту пояснення можна також використовувати різні наочні та мультимедійні засоби. З практики дидактично-виховної роботи відомо, що надмірне збільшення часу на пояснення викликає стомлюваність і зниження уваги студентів. Цей недолік можна компенсувати епізодичним уведенням до пояснення елементів дискусії, опитування, розповіді та різноманітних прийомів проблемного навчання. Отже, ефективне використання методу пояснення вимагає: 1) докладного й чіткого формулювання навчального завдання, сутності проблеми, яка вивчається; 2) послідовного розкриття причинно-наслідкових зв'язків; 3)

наявності переконливих прикладів, аргументів і доказів; 4) використання порівняння, зіставлення, аналогії, бездоганної логіки викладу тощо. Пояснення як самостійний метод викладу навчального матеріалу може становити суттєвий прийом інших методів навчання, наприклад лекції, показу, практичного заняття.

Широке застосування в навчальних закладах різних рівнів акредитації має лекція, яка відрізняється від розповіді та пояснення тим, що використовується для розгорнутого теоретичного повідомлення, наукового аналізу та обґрунтування складних і об'ємних наукових проблем. Її типові ознаки — системність, логічна послідовність, строга структурність, наукова обґрунтованість, які полегшують її сприйняття і розуміння; тривалість; запис плану і рекомендованої літератури; введення і характеристика певних загальних і наукових аспектів; розкриття й деталізація навчальної проблеми; завершальні висновки педагога; відповіді на запитання учнів. Розрізняють кілька типів навчальних лекцій. Наприклад, В. Оконь їх розподіляє на традиційні (зміст матеріалу дається в готовому для запам'ятовування вигляді), проблемні (аналізується певна наукова або практична проблема) і розмовні (ґрунтується на переплетенні розмовних фрагментів лекції з відповідями слухачів або виконанням ними певних теоретичних чи практичних завдань). В дидактичній практиці передусім використовуються традиційні і проблемні лекції. Добір виду лекції залежить від багатьох факторів. Педагог повинен враховувати рівень освіти студентів, наявність у них певних навичок і вмінь, зміст і особливості навчальної дисципліни тощо. Особливість лекції-бесіди полягає в тому, що педагог, висуваючи навчальні проблеми, обмірковує вголос, наводить докази та антидокази, надає можливість учням відповідати на поставлені запитання і обмінюватися думками, допомагає їм самостійно робити висновки для практичної діяльності. Приймаючи рішення проводити лекцію, педагог повинен досконало визначити її вид і зміст. Робота над змістом лекції включає добір і опрацювання матеріалу відповідно до рівня розумового розвитку більшості учнів. На справі її читання вимагає вміння подавати навчальний матеріал, певної інтонації, темпу мовлення, міміки і жестикуляції.

Дискусія — дієвий метод обговорення питання, що вивчається. Вона передбачає колективне обговорення якоїсь спірної проблеми, під час якого пізнається істина.

Бесіда — метод словесного обговорення матеріалу, що вивчається, — найпоширеніший в навчанні. Її завдання полягає в тому, щоб, по-перше, за допомогою цілеспрямованих і вміло поставлених запитань актуалізувати відомі студентам знання, по-друге, досягти засвоєння ними нових знань шляхом самостійних обмірковувань, узагальнень та інших розумових операцій.

Семинарське заняття багато в чому подібне до бесіди. Проте проблеми теоретичного й практичного характеру обговорюються більш ґрунтовно, всебічно і глибоко. Це колективний науковий пошук певної навчальної проблеми і шляхів її ефективного розв'язання. Учасники заняття аналізують проблему, виявляють причинно-наслідкові зв'язки, висувають шляхи її оптимального вирішення, відповідають на запитання і дискутують. Умовно можна сказати, що семінар — це творче поєднання позитивних властивостей бесіди й дискусії, але на більш високому методичному, науковому й теоретичному рівні, що передбачає відповідну підготовленість суб'єктів учіння. Проводиться, як правило, зі студентами, які мають відповідну підготовку й досвід самостійного вивчення складних наукових і практичних проблем. Для забезпечення дієвості семінару необхідно:

Ефективність семінару залежить від попередньої роботи педагога (організаційно-технічний, теоретичний і методичний напрями якої найбільш оптимальні) й студентів, їх активної і творчої взаємодії.

Підготовка педагога до семінару включає:

- складання плану семінару з визначенням основної та додаткової літератури;
- опрацювання методичних вказівок для учнів;
- аналіз дидактичних, виховних і методичних підсумків попередніх семінарів і роботу над їх удосконаленням;
- підготовку методично обґрунтованого робочого плану семінару;
- вивчення рівня ознайомленості студентів з проблемами семінару і визначення змісту їх самостійної роботи;
- організацію індивідуальних і колективних консультацій зі студентами;
- надання допомоги студентам у самостійній роботі з літературою;
- підготовку виставки літератури, наочних посібників та інших засобів забезпечення семінару;
- інструктаж доповідачів і допомогу їм у написанні доповідей;
- підготовку місця проведення семінару тощо.

Готуючись до семінару, студенти повинні:

- ознайомитися з планом семінару, основною і додатковою літературою;
- розробити проблеми, які вимагають додаткового вивчення;
- визначити план підготовки до семінару;
- отримати консультації у керівника семінару;
- занотувати основні положення, що стосуються розв'язання навчальної проблеми;
- підготувати реферати, доповіді тощо.

Добре підготовлений і проведений семінар виконує свої основні функції — пізнавальну і виховну. Він також має допоміжну функцію — контрольну, яка дає змогу оцінити рівень опанування учнями програмного

матеріалу, внести в дидактичний процес певні корективи. Отже, семінар — це основний вид занять для поглиблення і закріплення знань, формування переконань та розвитку особистості учня.

Основні вимоги до семінару: 1) продуманість змісту теми, її проблем та методики обговорення; 2) визначення цілей, дидактичних і виховних завдань заняття; 3) проблемна постановка запитань; 4) увага до стрижневих питань та логіки їх розкриття; 5) постійне керування перебігом семінару, створення атмосфери невимушеності, полемічності й творчої активності; 6) стимулювання дискусії; 7) забезпечення всебічного розгляду й аналізу навчальних проблем, об'єктивна оцінка виступів і відповідей, своєчасне їх коригування; 8) орієнтація учнів на подальшу самостійну роботу над навчальним матеріалом тощо.

Наочні методи навчання:

Показ — це навчальний метод, що являє собою сукупність прийомів, дій і засобів, за допомогою яких в учнів створюється наочний образ предмета, котрий вивчається, формується конкретне уявлення про нього.

Самостійна робота студентів

У навчанні особливе місце посідає самостійна робота студентів над матеріалом, що вивчається. Формування особистості студента відбувається не тільки під впливом організованих навчально-виховних заходів, а й завдяки індивідуальним намаганням самих студентів. Відомо, що ніхто просто так не отримує певну сукупність знань, навичок і вмінь; їх можна здобути, тільки доклавши чималих зусиль.

Практика свідчить, що найбільш ефективним є навчальний процес у тих освітніх системах, де він спирається на змістовну самостійну роботу студентів. Тому сучасна дидактика більше уваги має приділяти обґрунтуванню методики самостійного опанування учнями теоретичних знань, практичних навичок та вмінь.

Самостійна робота студентів — це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких вони самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, а також оволодівають новими. Вона має надзвичайно важливе значення для формування й удосконалення знань, мислення й переконань. Тому цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою. Сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять метод самостійної роботи одним із основних.

У різних освітніх системах є свої сприятливі умови для самоосвіти студентів. Тому для викладача важливо уміло її організувати і методично забезпечити. Завдання самостійної роботи включають:

- засвоєння нового матеріалу за підручником;
- виконання творчих робіт;
- виготовлення таблиць та схем;
- самостійний перегляд кінофільмів, телепередач, прослуховування радіопередач тощо.

Правила організації самостійної роботи студентів: 1) докладне визначення завдань з відповідних навчальних дисциплін як для окремих учнів, так і для всього класу; 2) конкретне формулювання певних проблемних завдань для вирішення під час самостійної роботи; 3) забезпечення студентів в достатній кількості навчальною літературою, посібниками; 4) створення належних організаційно-методичних умов для самостійної роботи; 5) всебічне врахування індивідуально-психічних особливостей учнів, їх здібностей, інтересів, нахилів; 6) систематичний контроль і дійова допомога студентам під час самостійної роботи. Отже, щоб самостійна робота студентів у повному обсязі реалізувала свої освітні та виховні функції, вона має бути планомірною, систематичною та змістовною. Таким чином, ми використовуємо цілу низку, як загальних, так і специфічних методів навчання. Під час їх використання необхідно враховувати закономірності навчального процесу, сучасні організаційні, методологічні та методичні вимоги до нього, характер і зміст навчальної дисципліни, вимоги до підготовки відповідних фахівців, наявність дидактичної інфраструктури, рівень підготовленості педагогів і студентів та інші об'єктивні і суб'єктивні умови. Зрозуміло, ніякий окремо взятий метод не розв'язує всіх проблем, якщо не використовується творчо, у взаємозв'язку з іншими методами.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ТА САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Методичні рекомендації для виконання семінарських занять

Організація роботи на семінарських заняттях

Завдання семінарського заняття. Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з курсу «Історія слов'янських народів» полягає у обговоренні й засвоєнні сукупності сучасних принципів, методів, прийомів та технологій вивчення базових понять політичної, економічної, соціальної та культурної історії слов'янських етносів.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Готуючись до семінарського заняття, слід опрацювати монографічні дослідження та наукові статті (список літератури додається), скласти конспект опрацьованих джерел та тези відповідно до сформульованих проблем, докладний план виступу, а також контрольні запитання проблемного характеру на розуміння матеріалу семінарського заняття іншими студентами.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

- 1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
- 2) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
- 3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
- 4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв'язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
- 5) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
- 6) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Порядок роботи на семінарському занятті. Семінарські заняття проводяться у інтерактивних формах, передбачають дискусію з вузлових питань теми. На виступ студента з доповіддю на семінарському занятті відводиться до 7 хвилин. Доповідь повинна бути логічно завершеною, обґрунтованою і систематизованою викладом наукового питання, тобто необхідно чітко зазначити методичну проблему, сформулювати 2-3 проблемні запитання до аудиторії, зазначити способи розв'язання методичної проблеми, дату оцінку ефективності способів розв'язання.

Будь-яке твердження повинно бути обов'язково доведене, спиратися на аргументи. Виступ із доповіддю підлягає обговоренню у студентській групі та рецензуванню. Для реалізації даного порядку роботи студенти повинні підготувати дискусійні запитання доповідачу, брати участь в обговоренні, рецензувати доповідь.

Отримані студентами оцінки за окремі семінарські заняття *враховуються* при виставленні *підсумкової оцінки* з даної навчальної дисципліни. Опанування матеріалом семінарських занять у повному обсязі є обов'язковим для кожного студента. У випадку неготовності або пропуску семінару (незалежно від причин) студент зобов'язаний самостійно опрацювати відповідну тему.

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на семінарських заняттях, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проектів, самостійні роботи.

Форма підсумкового контролю – залік (1-2 семестри) на основі суми балів набраних за кожний модуль.

Рейтингова шкала додаткових заходів поточного контролю:

- відповідь на семінарі - 0 - 15 балів;
- доповнення - 0 - 2 бали.

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів

Навчальна лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати в студентів основи знань з певної навчальної дисципліни, а також визначити напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять, самостійної роботи студентів. Студенту важливо навчитися активно слухати лекцію, вести змістовний конспект. У конспекті лекції повинні бути записані:

- тема лекції, план;
- література;
- найбільш важливі визначення (терміни, поняття, категорії, прізвища, дати, приклади, назви джерел та їхні основні ідеї тощо);

- тези (основні думки, факти, події тощо).

Складання тез:

Тези — коротко сформульовані основні положення статті, лекції, повідомлення, доповіді. Це короткий письмовий виклад основних думок без пояснень, ілюстрацій та посилань. У тезах переважають загальні положення. Складаючи тези, слід дотримуватися таких порад:

1. Уважно слухайте (читайте) текст, на основі якого треба скласти тези.
2. З'ясуйте значення незрозумілих вам слів і термінів.
3. Починайте складати тези лише тоді, коли ви з'ясували зміст тексту загалом і його головну думку.
4. Визначте у тексті основні положення, що є ланками логічного ланцюжка, за допомогою якого послідовно розкривається думка.
5. Сформулюйте їх своїми словами (це сприяє кращому розумінню тексту) і запишіть.

В ході самостійної роботи студент може в кінці конспекту відповідної лекції додати інформацію, отриману з підручника, посібника та інших джерел.

У зошиті студента з дисципліни повинні бути записані всі теми занять. Засвоєння конспекту полегшує розуміння матеріалу, а хороший конспект — надійний помічник при підготовці студента до семінару, заліку, екзамену.

Підготовка до семінарського та індивідуального заняття.

Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з методики навчання історії полягає у обговоренні й засвоєнні закономірностей процесу навчання історії, оволодінні культурою наукового аналізу методичних проблем, тобто сукупністю сучасних принципів, методів, прийомів та технологій навчання історії.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Саме семінарське заняття в повній мірі сприяє розвитку пізнавальної діяльності і самостійності студента, є одним з ефективних засобів активізації самостійної роботи студентів.

Воно може проводитися у традиційній формі та з використанням інтерактивних технологій і методів навчання. На семінарі проводиться обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою.

При підготовці до семінару студент не лише закріплює свої знання, але й розширює, поглиблює їх, навчається творчо мислити.

Якісна підготовка до семінарського заняття передбачає:

- врахування методичних вказівок викладача щодо виду та форми проведення семінару;
- вивчення плану семінарського заняття, що означає усвідомлення суті основних питань заняття;
- ознайомлення зі списком літератури;
- опрацювання основних термінів, понять, категорій, персоналій, хронології до теми;
- ознайомлення із завданнями для самоперевірки знань, ведення дискусії, можливими темами рефератів;
- опрацювання конспекту лекції з даної теми;
- написання тез відповідей на поставлені питання;
- опрацювання відповідних джерел, розділів підручників та допоміжної літератури.

На семінарські заняття студенти повинні приходити з конспектом лекцій, планом-конспектом (тезами) свого виступу, опрацьованими термінами, поняттями, категоріями з теми, конспектом інформаційних джерел, рефератом (при необхідності). На семінарі кожен студент повинен уважно слухати виступи товаришів і бути готовим доповнити відповідь або виступити з власною.

Як опрацювати матеріал підручника:

1. Відкрийте зміст в кінці/на початку підручника і визначте, з яких розділів (підрозділів, глав тощо) він складається. Знайдіть необхідний розділ, тему, параграф.

2. Зверніть увагу, що кожний параграф поділений на пункти. У кожному пункті розглядається окреме питання. Знайдіть необхідний пункт (пункти).

3. Зверніть увагу, що головне в тексті може виділятися напівжирним шрифтом, напівжирним курсивом або курсивом, може бути підкресленим.

6. Якщо вам трапляються незнайомі слова, терміни — знайдіть їх визначення в словнику (довіднику, енциклопедії тощо) або запитайте у викладача.

7. Розгляньте ілюстрації, схеми, таблиці тощо, які стосуються параграфу, пов'яжіть їх зі змістом тексту. Вони допоможуть вам краще зрозуміти матеріал.

8. Прочитайте додатковий матеріал до параграфу. Він доповнить ваші знання з даної теми.

9. Дайте усну відповідь на запитання до параграфу. Вони допоможуть глибше зрозуміти і краще запам'ятати вивчений матеріал.

10. У кінці кожного розділу можуть подаватися висновки, в яких узагальнено його зміст. Це допоможе зосередити Вашу увагу на головному.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

- 1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
- 2) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
- 3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
- 4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв'язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
- 5) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
- 6) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації. Осмислене навчання потребує використання систематичних процесів для кодування та зберігання інформації у довготривалій пам'яті і для вилучення її звідти. Ці процеси називаються "метакогнітивними", тому що вони представляють собою способи набуття думок, а не самі думки.

До таких способів відносяться: резюмування (узагальнення); уточнення (конкретизація); схематизація та організація. Резюмування – це спосіб вилучення основної ідеї частини або цілого тексту. Уточнення є протилежним процесом, оскільки збагачує абстрактне положення конкретними прикладами, ілюстраціями, кресленням, аналогією та ін. Схематизація уявляє собою рамки або код для структурування інформації для того, щоб її можна було і зрозуміти, і зберегти у пам'яті. Організація як метакогнітивний процес передбачає надання матеріалу певної структури, а не знаходження вже існуючої структури у самому матеріалі.

Потужним засобом засвоєння навчального матеріалу виступають графічні систематизатори (інколи їх називають "понятійними схемами") – це просторові побудови, що вимагають від читача виявлення глибинної структури матеріалу, що вивчається. Інколи найкращим способом зрозуміти певну тему є представлення інформації у вигляді лінійної послідовності. Цей спосіб слід використовувати, коли структура поданої інформації наближається до лінійної. Наприклад, формування умінь здійснюється у певній послідовності: 1) інформація про новий спосіб діяльності (мета та порядок дій); 2) виконання викладача разом зі студентами нового способу діяльності; 3) самостійне виконання студентами нового способу діяльності; 4) систематичне тренування. Цей алгоритм діяльності вчителя є не що інше, як ряд подій, що слідує одна за одною в суворо упорядкованій часовій послідовності. Просте лінійне представлення цих подій адекватно відбиває усю необхідну інформацію: Інформація про новий спосіб діяльності - сумісне виконання викладача і студентів нового способу діяльності - самостійне виконання студентами нового способу діяльності - систематичне тренування.

Інформація, з якою доводиться мати справу, найчастіше більш складна, ніж прості лінійні ланцюжки. Альтернативним способом представлення інформації виступає зображення її у формі ієрархії, або ієрархічного дерева. У цьому випадку інформація упорядковується відповідно до правил класифікації. Правила класифікації визначають, частиною, або різновидом чого є даний об'єкт.

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

Складання плану-конспекту (тез) прочитаного

При всіх інноваційних формах і методах роботи на заняттях предметно-методичних дисциплін однією з провідних форм традиційно залишається робота з книгою — підручником, науковою літературою тощо.

Прочитаний матеріал для його глибшого і повнішого засвоєння потребує фіксації на папері (або електронному носії, що не змінює суті процесу). Найпоширенішими способами фіксації почутого на лекції або прочитаного є план, тези, виписки, конспект. Такі способи роботи дисциплінують студента, змушують заглибитися у зміст прочитаного, привчають виділяти головне у матеріалі, сприяють засвоєнню, повторенню і закріпленню матеріалу.

На жаль, в останні роки такі форми роботи відходять на задній план, що має своїм наслідком невміння частини студентів фіксувати прочитане, виділяти головне.

Виділяти головне у змісті матеріалу, його головну проблему, акцентувати свою увагу на суттєвому матеріалі, аналізувати прочитане та його тематичну структуру — одні з провідних умінь та навичок студентів при вивченні історичних дисциплін. Провідним методом в розвитку цих компетенцій є вміння поділяти текст на частини та складати план. Поділяючи навчальний матеріал на частини, студент тим самим аналізує його головні частини, а складаючи план — синтезує матеріал, виділяючи провідні думки, проблеми, факти тощо.

Складання простого або розгорнутого плану прочитаного:

План є попередньою формою запису прочитаного, він передує тезам та конспекту. За формою плани поділяються на: простий план, складний (розгорнутий) план, план-тези, план-конспект.

Загальний алгоритм для роботи над будь-яким планом може бути наступний. Спочатку йде прочитання матеріалу в цілому: необхідно уважно прочитати матеріал, над яким ви будете працювати — наприклад, підпункт параграфу, параграф підручника, декілька параграфів підручника (тему) тощо. При цьому рекомендується працювати олівцем (в жодному разі не ручкою, аби можна було витерти результати вашої роботи), підкреслюючи головне: факти, події, процеси, причинно-наслідкові зв'язки, висновки.

Після цього йде аналіз прочитаного за абзацами. Кожен абзац можна узагальнити в окрему думку, виділивши головне. Можливий варіант, коли для виділення необхідної думки треба прочитати декілька абзаців.

Головна думка формулюється як пункт плану. Пункт плану, як правило, формулюється стверджувальним реченням. Пункт плану не може складатися з одного слова або прізвища.

Розглянемо види планів, які використовуються на заняттях історичних дисциплін.

Простим називається план, який нумерується арабськими літерами (1., 2., 3. і далі). В такому плані рекомендується від 3 до 6 пунктів (більша кількість пунктів плану використовуються в рефератах та інших, більш складних, письмових формах роботи).

Якщо існує необхідність у більшій кількості пунктів, доцільніше скласти розгорнутий (складний) план.

Складний (розгорнутий) план передбачає, що пункти плану мають підпункти. Існують різні види нумерації пунктів плану. Можливий варіант, коли пункти нумеруються арабськими цифрами, а підпункти — літерами кириличного алфавіту (“а”, “б”, “в”) і далі). В іншому разі пункти нумеруються римськими цифрами (I., II., III., IV. і далі), а підпункти — арабськими цифрами. Можливий і складний план, який поєднує два попередніх — пункти плану нумеруються римськими цифрами, підпункти — арабськими, а останні, в свою чергу, мають підпункти, що позначаються літерами алфавіту. Зловживати такими складними за структурою планами не треба.

Останнім часом в фахових виданнях поширилася нумерація виключно арабськими цифрами (наприклад, пункт 1., підпункти 1.1., 1.2., 1.3., які мають підпункти 1.1.1., 1.1.2, 1.1.3. тощо).

План-тези — це поєднання плану з коротко сформульованими основними положеннями прочитаного тексту, що вбирають суть висловлювань. Існує два види тезувань — відбір авторських тез з тексту або формулювання основних положень статті чи розділу книжки власними словами.

Тези формулюються розгорнутими реченнями, в яких виділяються головні факти, події, процеси, терміни та поняття, персоналії тощо. Як правило, необхідно уникати складних речень (складносурядних та складнопідрядних).

План-конспект — найбільш ускладнена форма плану, що поєднує пункти плану з розширеним викладом основних положень матеріалу, що опрацьовується. При цьому можливе окреслення в конспекті головних фактів, положень, причинно-наслідкових зв'язків, висновків тощо. Не вважається помилкою висловлення власних думок щодо прочитаного.

Методичні рекомендації щодо складання плану прочитаного:

1. Зверніть увагу на тему, план до якої ви повинні скласти. Уважно прочитайте текст і виберіть з нього лише той матеріал, який відповідає темі.
2. Починайте складати план лише тоді, коли з'ясуєте зміст матеріалу загалом.
3. Залежно від того, який план (простий чи розгорнутий) необхідно скласти, оберіть один із двох запропонованих шляхів.
 - 3.1. Якщо потрібно скласти простий план, поділіть текст на логічно завершені частини. Знайдіть у кожній з них головну думку, чітко і конкретно сформулюйте й запишіть її.
 - 3.2. Якщо план розгорнутий, у кожній з логічно завершених частин тексту визначте кілька положень, які розкривають головну думку; сформулюйте і запишіть головні думки у вигляді пунктів плану, а положення, що їх розкривають, — як підпункти.
4. Перед тим як записати план, перевірте, чи всі головні ідеї тексту знайшли у ньому відображення.

Конспектування джерел

Конспектування — стислий письмовий виклад основного змісту тексту з виокремленням його найважливіших положень. При конспектування джерела (документа, уривку з монографії, наукової статті) необхідно дотримуватися наступних порад:

1. Запишіть автора твору, його назву та вихідні дані.
2. Перед тим, як розпочати конспектування, необхідно ознайомитися з текстом загалом.
3. Визначте у тексті логічно завершені частини й у кожній з них знайдіть основну думку. Дайте їм назву. На основі цього складіть план.
- 4 Підготуйтеся до виконання завдання: поділіть сторінку зошиту на дві нерівні частини для запису плану (зліва) і конспекту (справа).
5. Складіть конспект змісту кожної логічно завершеної частини тексту відповідно до плану, дотримуючись наступних умов.
 - 5.1. Основний зміст тексту викладається стисло.
 - 5.2. Провідні думки, аргументи, висновки формулюйте детально.
 - 5.3. Назви глав, розділів, параграфів наукової праці обов'язково вказуються точно.
 - 5.4. У конспекті використовуються цитати. Дотримуйтеся правил цитування: необхідну цитату беріть у лапки, в дужках зазначайте джерело і сторінку.
 - 5.5. Намагайтеся робити записи своїми словами, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту.
 - 5.6. Основні положення конспекту вказуються напроти відповідних пунктів плану.
6. Працюючи над конспектом, застосовуйте систему підкреслень, виділяйте найважливіше великими літерами, використовуйте умовні позначки. Вони допоможуть вам під час відповіді за конспектом.
7. У лівій частині конспекту крім плану можна також виписувати незнайомі імена і терміни, які потребують пояснення, необхідні доповнення, стислі висновки для себе, паралелі з явищами сьогодення тощо.
8. Перевірте виконану роботу. В разі необхідності виправте або уточніть пункти плану і зміст конспекту.

9. У випадку, коли необхідно скласти конспект на основі кількох джерел, спочатку визначте, який твір буде основним. Для цього прочитайте джерела і визначте, якою мірою в них розкрито проблему, що цікавить вас. Потім поділіть сторінку зошита на дві частини: у лівій частині запишіть конспект основного твору, в правій зробіть доповнення до нього за основними джерелами.

Написання реферату

Вибір теми. Студент повинен обирати тему, яка найбільш відповідає його особистим інтересам. При обиранні теми необхідно враховувати її забезпеченість науково-педагогічними джерелами і методичною літературою. Остаточний вибір теми фіксується викладачем. Довільна зміна теми студентом не дозволяється. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

- ознайомитись з літературою;
- зібрати матеріал;
- скласти план роботи;
- підготувати текст;
- доопрацювати та перевірити готовий текст.

Підбір літератури і джерел. Після обрання теми необхідно приступити до роботи над джерелами і літературою. Визначення кола необхідних для реферату джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек.

Для написання реферату студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми.

Через обмеженість обсягу реферату залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, твори.

Спеціальна література представлена такими видами:

- Державні документи.
- Наукова література.
- Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час в тій чи іншій галузі педагогіки, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складання плану. Характеристика роботи.

Реферат повинен включати такі структурні елементи:

- ✓ Титульна сторінка
- ✓ Зміст
- ✓ Вступ
- ✓ Основний текст
- ✓ Висновки
- ✓ Додатки (в разі потреби)
- ✓ Список джерел та літератури.

Значною мірою успіх реферату залежить від добре складеного та до кінця продуманого плану. Під час роботи над темою поступово виявляються окремі частини плану, а, коли студент відібрав увесь матеріал і оволодів його змістом настільки, що ясно може уявити собі структуру роботи, він остаточно складає її план. Всі частини роботи розкривають конкретний аспект проблеми, але в той же час повинні складати єдине ціле.

ВСТУП пишеться після складання тексту всієї роботи. В ньому дається постановка питання, висвітлюється актуальність теми в наш час, доцільність її вивчення. Після цього дається коротка характеристика вивчення теми в науковій літературі, робиться висновок про ступінь вивченості даної теми науковцями. На основі цих висновків студент визначає коло конкретних завдань, які він збирається розв'язати в своєму дослідженні, формулює його цілі. Без чіткої постановки проблеми дослідження приречене перетворитися в безсистемне нагромадження фактів. Визначивши мету і завдання дослідження, студент дає коротку характеристику джерел, робить висновок про цінність цих праць для даної роботи.

Далі студент приступає до викладу матеріалу **ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ**. У **ВИСНОВКАХ** автор дослідження чітко формулює ті положення, до яких він прийшов внаслідок вивчення даної теми. Робиться це у вигляді коротких підсумкових тез за основними положеннями роботи.

Відразу після висновків, в разі потреби, йдуть **ДОДАТКИ**, де студент може вмістити таблиці, конспекти, анкети, схеми тощо. На додатки, якщо вони є, обов'язково потрібно посилатися у тексті, кожен додаток повинен мати посилання на джерело.

- Вступ займає 1-3 сторінку друкованого тексту.
- Висновки – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Зміст розміщується на початку роботи. Він містить назви всіх структурних частин роботи із зазначенням сторінок. На яких вони розміщуються.

Складання списку джерел і літератури. Написання самостійного творчого дослідження, яким є реферат закінчується складанням списку джерел і літератури з дотриманням певних вимог і правил. Насамперед, до

списку включається лише та література, яка реально використана студентом в процесі роботи. Порядковий номер джерела у списку літератури повинен відповідати номеру посилань у тексті.

Для захисту реферату студент готує виступ на 5 - 7 хвилин. У ньому зазначаються мета і завдання дослідження, актуальність теми, короткий зміст основної частини, характеристика літератури та джерел, основні висновки.

Студент відповідає на запитання, після цього йому повідомляється оцінка за роботу.

Методичні рекомендації до написання курсових робіт

Підготовка і захист курсових робіт є на сьогодні одним із найважливіших видів самостійної науково-дослідної роботи студентів у вищих закладах освіти.

Цей процес передбачає формування у студентів-істориків вмінь аналізувати нормативну, наукову, методичну літературу, висвітлюючи результати власних науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсовій роботі.

Призначення курсової роботи – виявити рівень загальнонаукової і професійної підготовки студента, формувати у нього наукове мислення, виробити культуру наукових досліджень та норм наукової етики.

Обираючи тему курсової роботи з тематики, запропонованої кафедрою, студент повинен орієнтуватися на те, щоб отримані у процесі роботи результати дослідження можна було використати у подальшій професійній діяльності.

Назва роботи повинна бути коректною, відображати суть дослідження. Вона обов'язково погоджується з науковим керівником та затверджується на засіданні кафедри. Подальша зміна або корегування теми можливі за згодою наукового керівника. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

1. ознайомитись з літературою, відібрати необхідний матеріал;
2. скласти структуру і план роботи;
3. оформити текст;
4. доопрацювати та перевірити готовий текст;
5. скласти список використаної літератури, оформити додатки.

Відбір та вивчення джерел. Визначення кола необхідних для курсової роботи джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек, а також в електронній інформаційній мережі Інтернет.

Для написання курсової роботи студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу курсової роботи залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, матеріали.

Спеціальна література представлена такими видами: Державні документи. Наукова література. Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час у дидактиці, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складений список літератури необхідно узгодити з науковим керівником. Бажано вивчати наукову літературу не лише українських, а й зарубіжних авторів. Опис кожного джерела має бути дуже ретельним та відповідати загальноприйнятним правилам:

Зразки бібліографічного опису для списку використаної літератури до курсової роботи:

Опис книги одного автора:

Чорний В.П. Історія Болгарії / В.П. Чорний. – Львів: ПАІС, 2007. – 404 с.: іл., карти.

Опис книги двох авторів:

Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Леонід Зашкільняк, Микола Крикун. - Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. – 759 с.

Опис книги під заголовком:

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій: Навч. Посібник / В.І. Яровий, П.М. Рюдяков, В.П. Шумило та ін. Вид 2-ге, стереотипне. – К.: Либідь, 2003. – 632 с.

Історія країн світу та міжнародні відносини в Новий час : навчально-методичний посібник / за заг. ред. проф. Й.М. Шкляжа. – Миколаїв : Ліон, 2014. – 648 с.

Опис статті із збірника:

Ласінська М.Ю. Нижнє Побужжя, як етнокультурна контактна зона між слов'янами та кочовиками (VI-VII ст.) / М.Ю. Ласінська // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. М.М. Шитюка. - №1 (39), липень 2015. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – С.14-20.

Опис окремого тому багатотомного видання:

Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. - Т. 1-3. - М., Л., 1956-1958. – 479 с.

Опис статей із журналів і газет:

Волков В.К. Трагедия Югославии / В.К. Волков // Новая и новейшая история. – 1994. – № 4-5. – С. 2–7.
 Лециловская И.И. Исторические корни югославского конфликта / И.И. Лециловская // Вопросы истории. – 1994. – № 5. – С. 4-6.

Опис дисертації:

Ласінська М.Ю. Дослідження археологічних пам'яток Нижнього Побужжя: історіографія проблеми (XIX – 30-ті роки XX ст.): дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.06 / Маріанна Юрїївна Ласінська. – М., 2011. – 257 с.

Опис автореферату дисертації:

Прокоп Ю.В. Євреї-іноземці на Півдні України (кінець XVIII – початок XX ст.): соціальний, правовий та культурний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. іст. наук : спец. 07.00.01, 05.04.17. / Ю. В. Прокоп. – Одеса, 2017. – 16 с.

Опис електронного ресурсу:

Слов'янська Європа : [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Slavic_europe.png

Зміст курсової роботи. Попереднє ознайомлення з літературними джерелами є основою для складання плану курсової роботи. План має включати в себе: вступ; 3-4 взаємопов'язаних і логічно побудованих питань, що дозволяють розкрити тему; висновки.

Літературне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання. У науковій роботі потрібно дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень. Для наукового тексту характерні змістова закінченість, цілісність та зв'язність.

Не можна вести виклад від першої особи: «Я вважаю...», «Мені здається...», «На мою думку...», та інші. Необхідно використовувати словесні формули: «На наш погляд...», «Ми вважаємо...» та ін. Під час згадування в тексті прізвищ учених ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем – К.О.Баханов, а не Баханов К.О., як це прийнято в списках літератури.

Структура курсової роботи.

Вступ (3-4 сторінки): обґрунтування актуальності обраної теми, формулювання об'єкту, предмету, мети, завдань дослідження. Заголовок «Вступ» робиться зверху по центру аркуша. Решта підрозділів (актуальність теми, об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження) пишуться з абзацу жирним шрифтом.

Основна частина курсової роботи: теоретична.

В ній дається аналіз наукової літератури, який може містити історико-педагогічний аспект проблеми, її філософське і психологічне обґрунтування з позицій сьогодення, провідні концепції сучасної педагогічної теорії з даної проблеми та новітні методичні розробки.

На завершення робиться загальний висновок з усієї теми, визначаються шляхи вдосконалення даного аспекту в історії слов'янських народів.

Бібліографія містить список дослідженої літератури.

У Додатках – фрагменти нормативних документів, методичні розробки, схеми і таблиці, глосарій понять.

Основні вимоги до оформлення курсової роботи.

Курсова робота виконується у обсязі 25-30 сторінок друкованого тексту без урахування додатків і списку використаної літератури. На написання вступу відводиться 3-4 сторінки, основної частини – 20-25 сторінок, висновків – 2-3 сторінки.

Роботу друкують на одній стороні аркушу білого паперу формату А 4 (210 на 297 мм), до 30-ти рядків на сторінці, що містять 1600-1700 друкованих знаків. Рекомендований шрифт - Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 пунктів (1,8 мм) із полуторним міжрядковим інтервалом.

Сторінки повинні мати поля: ліве – 2,5 мм, зверху і знизу – по 20 мм, праве – 1,5мм. Шрифт друку має бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту повинна бути однаковою.

Усі сторінки нумеруються від титульної до останньої без пропусків. Першою вважається титульний аркуш (на ньому цифра 1 не ставиться), другою вважається сторінка, що містить «Зміст» (план), на ній цифра 2 не ставиться, і лише на наступній сторінці проставляється цифра 3 й далі згідно з порядком. Порядковий номер сторінки позначається у правому верхньому куті без крапки в кінці й рисок з боків.

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА», «ДОДАТКИ» друкують великим літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) у підбір до тексту з абзацного виступу без крапки в кінці. Відстань між заголовком і текстом має становити 1 інтервал.

Кожен розділ потрібно починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, пунктів, малюнків, таблиць і т.ін. подають арабськими цифрами без знака №.

«Обличчям» курсової роботи є титульна сторінка. На ній зазначають установу (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України), повну назву вузу (Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського), назву підрозділу (Навчально-науковий інститут історії та права), назву кафедри (кафедра

педагогіки та методики викладання суспільствознавчих дисциплін), тему курсової роботи, дані про виконавця, дані про керівника та його науковий ступінь, місто і рік виконання роботи.

Особливості захисту та критерії оцінювання курсових робіт.

Завершена курсова робота здається науковому керівнику на перевірку не пізніше ніж за два тижні до призначеного терміну захисту. У рецензії відзначаються як позитивні сторони роботи так і її недоліки.

У час, який залишився до захисту, студент знайомиться із зауваженнями наукового керівника та усуває помічені недоліки.

Захист проводиться на кафедрі у присутності не менш ніж трьох викладачів. На захисті можуть бути присутні представники деканату, студенти інших курсів.

Критеріями оцінки курсової роботи є:

- 1) актуальність теми, її науково-теоретичне і практичне значення.
- 2) глибина аналізу літератури.
- 3) глибина аналізу результатів дослідження.
- 4) ступінь самостійності і творчого підходу студента.
- 5) ставлення студента до роботи.

Методичні рекомендації для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, як виду самостійної роботи.

Підготовка та написання студентами самостійної творчої роботи є важливою складовою частиною навчального процесу. Мета такої роботи з дисципліни “Історія слов’янських народів” – поглибити знання студентів з теорії та практики пропонованих тем, надати їм елементарні навички науково-дослідницької роботи.

Під час виконання самостійної роботи студенти мають оволодівати методологією та методикою наукового дослідження, осмислено й критично сприймати пропоновані джерела та наукову педагогічну літературу, навчитися працювати з бібліографією, а також чітко, переконливо, логічно та стилістично правильно викладати свої думки.

Треба зазначити, що запропонована самостійна робота – це не просто підбірка або переказ наукової або методичної літератури. Виконання такої роботи вимагає від студента ретельної підготовки, наполегливості в пошуку необхідного методичного матеріалу, продуманого його вивчення та узагальнення, відстоювання власних спостережень під час захисту роботи.

Захист самостійної роботи сприяє формуванню у студентів вміння самостійно поповнювати та систематизувати свої знання, відстоювати власні переконання, вести пошукову роботу, користуватися навчально-методичною та науковою літературою, а також дозволить представити власний науковий продукт, який стане міцною опорою для майбутнього вчителя історії і використовуватиметься не тільки під час педагогічної практики, а і в майбутній професійній діяльності.

Перелік завдань, що складають основу самостійної пропонує викладач. Водночас підбірка методичних матеріалів цим не завершується – студенти повинні самостійно ініціювати поповнення власного науково-понятійного апарату. Водночас штучно обсяг самостійної роботи збільшувати не треба, тому що її цінність визначається не кількістю сторінок, а змістом, самостійністю суджень, які обґрунтовані теоретично і документально.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проектів, колоквиуми, творчі роботи

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний модуль, тестування.

Кожний кредит включає бал оцінки поточної роботи студента на семінарських заняттях. Рейтинговий бал за семінарські заняття встановлюється, як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 5-ти бальній шкалі, отриманих на усіх семінарських заняттях даного кредиту. Виконання контрольних завдань (тестів) здійснюється за допомогою роздрукованих завдань, або в режимі комп'ютерної діагностики. Оцінювання контрольних завдань (тестів) проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з кредитного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного кредиту:

– Тести підсумкового контролю – 1 балів за одне правильне питання (40 питань).

– Контрольні завдання кредитного контролю – 15 балів за одне питання (5 питань).

Заходи з підсумкового контролю проводяться по завершенню вивчення всього навчального матеріалу:

Реферати підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять (10 балів за реферат: 4 реферата). Опорні конспекти захищаються під час останніх семінарських занять (10 балів). Контурна карта здається викладачеві (10 балів).

За пропуски навчальних занять (лекцій та семінарів) нараховуються штрафні бали (10 бал за кожен пропуск), які віднімаються від сумарного рейтингового балу при виведенні підсумкової оцінки. При згоді студента, до відомості обліку успішності може бути проставлена екзаменаційна оцінка на підставі поточного рейтингового балу. Студент може підвищувати оцінку “задовільно” або “добре”, яку він отримав за результатами поточного контролю, складанням семестрового екзамену. Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу «Історія слов'янських народів» здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань.

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю. Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацювати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал. Завданням підсумкового контролю (іспиту) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентами програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатності творчого використання набутих знань, умінь сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає із змісту дисципліни тощо.

Критерії оцінювання:

А) при усних відповідях:

повнота розкриття питання;

логіка викладення, культура мови;

впевненість, емоційність та аргументованість;

використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);

аналітичні міркування, умінь робити порівняння, висновки.

Б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;

- цілісність, систематичність, логічна послідовність, умінь формулювати висновки;

- акуратність оформлення письмової роботи;

- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінюванням застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень (відмінно). Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень (дуже добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, аргументовано висловлює свої думки, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків.

Достатній рівень (добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень (задовільно). Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень (достатньо). Студент володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, допускає значні неточності.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Критеріями оцінки є:

<p><u>при усних відповідях:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • повнота розкриття питання; • логіка викладання, культура мови; • емоційність та переконаність; • використання основної та додаткової літератури; • аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки. 	<p><u>при виконанні письмових завдань:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • повнота розкриття питання; • цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки; • акуратність оформлення письмової роботи.
---	---

На семінарському/індивідуальному занятті оцінюються:

- усні відповіді студентів;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- участь у ділових, рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз ситуаційних завдань та вміння доведення власної думки;
- реферативні виступи, усні повідомлення тощо.

За кожним елементом кредиту, передбаченого робочою програмою, обов'язкова певна форма поточного оцінювання знань. Такими формами можуть бути: усне опитування; тестування знань студентів з певного розділу (теми) або з певних окремих питань лекційного курсу; виступ на практичних/семінарських заняттях (з рефератом, в дискусії); перевірка і захист індивідуального (самостійна робота) завдання тощо.

Норми оцінювання усних відповідей

3 бали – студент самостійно створює оригінальну за думкою відповідь, аналізує різні погляди на поставлену проблему, добирає переконливі аргументи, висловлює власну думку, відповідь повна, змістовна, характеризується багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю.

2 бали – студент самостійно будує послідовну, повну, логічно викладену думку, розкриває суть проблеми, висловлює головну думку, вдало добирає лексичні засоби, однак припускається окремих недоліків (відсутність прикладів, належної аргументації тощо).

1 бал – за обсягом відповідь становить менше половини норми, пропуск положень, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені.

0 балів – неготовність до практичного заняття.

Контроль самостійної роботи студентів здійснюється як під час індивідуальних занять (на консультаціях), визначений викладачем. Контроль самостійної роботи передбачає: визначення ступеня засвоєння матеріалу; визначення якості виконання індивідуальних і творчих колективних завдань; відвідування консультацій викладача; своєчасне виконання і здача поточних завдань; оцінку знань, здобутих у результаті самостійної навчальної роботи.

Норми оцінювання завдань самостійної роботи

2 бали – матеріал відповідає тематиці поставленого завдання, повністю розкриває його сутність, оформлений за всіма вимогами ділового стилю; у матеріалі відсутні орфографічні та стилістичні помилки, він вчасно складений для перевірки.

1 бал – зміст матеріалу не зовсім відповідає заданій тематиці або недостатньо повно розкриває його сутність; оформлений матеріал містить деякі орфографічні, пунктуаційні помилки, у ньому відсутні.

0 балів – зміст матеріалу не співпадає з завданням, не відповідає діловому стилю викладу матеріалу, у ньому наявна велика кількість орфографічних та пунктуаційних недоліків.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ

12-15 балів - В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та доповнень, глибоко і всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Володіє навичками творчого мислення і аналізу. Релевантно дає відповіді на поставлені запитання.

8-11 балів – Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та доповнень, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та помилки.

4-7 балів – В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та доповнень, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

1-3 бали - Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

Доповнення виступу:

2 бали – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.

1 бал - отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Суттєві запитання до доповідачів:

2 бали отримують студенти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми.

1 бал отримують студенти, які у своєму запитанні до виступаючого вимагають додаткової розглядається.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу (за темами): Програмою курсу визначено перелік ключових термінів, що розкривають зміст кожної теми. Студентам пропонується скласти словник основних термінів з конкретної теми на останніх сторінках опорного конспекту лекцій.

6-10 балів нараховуються студентам, які не лише склали повний перелік визначених термінів з конкретної теми, а й можуть вільно розтлумачити їх зміст.

1-5 балів нараховуються студентам, які склали неповний перелік визначених термінів з конкретної теми і не можуть їх розтлумачити без конспекту.

Ведення опорного конспекту лекцій:

Опорний конспект лекцій – вид роботи студента, в якому у стисло і системно викладено основний теоретичний матеріал у формі основних понять і положень, що структурно й логічно пов'язані між собою. Дані поняття та положення є лише опорними сигналами, вони вимагають пояснень і визначень, що мають записати студенти під час лекції. Його ведення сприяє системному і глибокому засвоєнню навчального матеріалу, дозволяє простежити структурні зв'язки між різними поняттями, положеннями, концепціями, проблемами, теоріями тощо.

Кожен студент повинен мати опорний конспект лекції на лекціях і вести в ньому записи власноруч. Під час аудиторної роботи з конспекту лекцій студенти записують основні тези лекції та пояснення викладача у визначеному в конспекті полі. Під час самостійної роботи рекомендується доповнити записи лекції та завершити виконання завдань, що були зазначені в Робочій програмі та опорному конспекті лекції.

6-10 балів нараховуються студентам, які в повному обсязі самостійно і творчо опрацювали всі питання лекції і вільно володіють її змістом.

1-5 балів нараховується студентам, які опрацювали лише окремі питання лекції і не достатньо вільно володіють її змістом.

Підготовка творчих завдань(есе):

Есе – це самостійна творча робота, де у вільній формі висловлюються особисті думки на тему, передбачену робочою програмою. Головна мета есе – це самостійне викладення студентом на підставі опрацьованого матеріалу теми, проблеми, питання.

6-10 балів отримують студенти, які можуть виокремити з різних джерел основні положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них та зробити ґрунтовні узагальнюючі висновки

1-5 балів отримують студенти, які в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків.

Ведення конспекту першоджерел

6-10 балів отримують студенти, які опрацювали всю необхідну обов'язкову літературу, засвоїли її основні теоретичні положення, вміють їх пояснити і розтлумачити.

1-5 балів отримують студенти, котрі опрацювали не всю необхідну літературу, не завжди розуміють її вихідні теоретичні положення, поверхово їх пояснюють.

Індивідуальне завдання (письмово)

6-10 балів матеріал відповідає тематиці поставленого завдання, повністю розкриває його сутність, оформлений за всіма вимогами ділового стилю; у матеріалі відсутні орфографічні та стилістичні помилки, він вчасно складений для перевірки.

1-5 балів зміст матеріалу не зовсім відповідає заданій тематиці або недостатньо повно розкриває його сутність; оформлений матеріал містить деякі орфографічні, пунктуаційні помилки, у ньому відсутні.

0 балів зміст матеріалу не співпадає з завданням, не відповідає діловому стилю викладу матеріалу, у ньому наявна велика кількість орфографічних та пунктуаційних недоліків.

Реферат

Метою написання рефератів є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стрижневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати. Підготовка реферативного повідомлення (доповідь) за темою, яку пропонує викладач. Студент готує реферат-доповідь і доповідає основні положення на занятті з певної теми, яка передбачає розгляд даного питання. Можлива кількість рефератів обмежується викладачем до двох. Підготовка реферування статей. Можлива кількість реферувань обмежується викладачем до двох.

8-10 балів Студент вільно володіє понятійним апаратом та проявляє аналітичні навички. Студент чітко та логічно встановлює мету, завдання та методи дослідження, у відповідності з темою реферативної роботи. У процесі написання реферативної роботи демонструє високий рівень володіння не тільки теоретичним знаннями, а й практичними навичками. Студент чітко та послідовно здійснює етап обробки та інтерпретації отриманих даних. Висновки мають логічну структуру, містять фактичні дані разом з глибокою, змістовною якісною інтерпретацією отриманих даних. Робота має творчий, і разом з тим науково обумовлений характер. Акуратне написання, чіткість та грамотність речень. Доцільне використання таблиць, схем, графіків (якщо передбачено).

6-7 балів Студент достатньо володіє понятійним апаратом та проявляє аналітичні навички. В ході виконання реферативної роботи студент демонструє високий рівень активності, зацікавленості виконуваної діяльності. Володіє практичними навичками, необхідними для здійснення комплексного дослідження. Чітко встановлює мету, завдання дослідження, обирає та використовує доцільні методики. Логічно та структуровано описує процедуру обробки та інтерпретації даних, але отримані результати мають лише характер констатації отриманих свідчень, без застосування глибоких та змістовних інтерпретацій. Студент охайно оформлює реферативну роботу, грамотно та обґрунтовано описує процедуру постановки, проведення та обробки даних. Можуть бути незначні помилки у оформленні.

4-5 балів Студент достатньо вільно володіє понятійним апаратом, але тільки на відтворювальному рівні. Студент самостійно встановлює мету, завдання та методи дослідження. Але має певні труднощі з самостійною обробкою та інтерпретацією отриманих даних. Висновки оформлені логічно та послідовно. Реферативна робота оформлена охайно, логічно та структурно правильно. Містяться незначні помилки у оформленні.

2-3 бали Студент з допомогою викладача може пояснити поняття, що використовуються. Студент має загальне уявлення про виконання реферативної роботи, має уявлення про планування дослідження, але самостійно може встановити лише мету, завдання та методи дослідження. Проведення та обробку отриманих даних здійснює з помилками, висновки будує послідовно, але не може здійснити змістовну інтерпретацію. Реферативна робота оформлена досить охайно. Але існують помилки в оформленні та грамотній побудови висновків.

1 бал Студент має загальні знання з курсу, не підкріплені практичними навичками. Студент має загальне уявлення про виконання реферативної роботи. Може встановити мету та завдання дослідження. Але має труднощі з вибором методів дослідження, і відповідно з обробкою та інтерпретації. Охайність виконаної роботи можна оцінити, як середню. Також присутні помилки у оформленні та формулюванні висновків.

0 балів з можливістю повторного складання. Студент з усього курсу має фрагментарні знання. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал, спланувати дослідження. Відсутнє розуміння професійних понять, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички у виборі критеріїв обробки даних на рівні розпізнавання.

Критерії оцінювання письмових контрольних робіт та тестів стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Підсумковий, кредитний та тестовий контроль знань студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або тестування.

40-50 балів В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час розгорнутих письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.

30-39 балів Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час розгорнутих письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

20-29 балів В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час розгорнутих письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.

10-19 балів Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час розгорнутих письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

1-9 балів Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.

0 балів Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Обов'язкові заходи рейтингового поточного кредитного контролю

№ п/п	Форма	С	Т	Б	К	Кредит
-------	-------	---	---	---	---	--------

	контролю		мінімальна оцінка один. Контролю	Макс. оцінка один. Контролю	Мін. сумарна оцінка один. контролю	Макс. сумарна оцінка один. контролю
1.	Індивідуальна робота	2	3	10	6	20
2.	Написання есе	1	1	10	1	10
3.	Кредитна контрольна робота/тест	2	10	30	20	50
4.	Реферативна робота/доповідь	1	5	10	5	10
Вихідна кількість балів:					32	100

Кредитний контроль. Кредитний контроль є підсумком певного етапу вивчення дисципліни. Його мета – виявлення проміжних результатів засвоєння студентами змісту навчальної дисципліни. Кредитний контроль проводиться згідно з тематичним планом. Оцінка кредитного контролю здійснюється за 50-бальною шкалою.

Кредитний контроль проводиться у вигляді різнорівневої письмової самостійної роботи, яка містить такі завдання:

- теоретичні питання – 3 – 4 бали;
- тестові завдання – 1 бал;
- творчі завдання – 5-6 балів.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю є сума набраних студентом за семестр та під час кредитного контролю балів.

У разі, якщо студент бажає підвищити свою підсумкову оцінку він має право на складання усного іспиту.

Сума балів, накопичених здобувачем вищої освіти за виконання всіх видів поточних навчальних завдань (робіт) на практичних (семінарських) заняттях, самостійних робіт та на підсумковому модульному контролі, свідчить про ступінь оволодіння ним програмою навчальної дисципліни на конкретному етапі її вивчення. Протягом семестру студенти можуть набрати від 0 до 100 балів, що переводяться у національну шкалу оцінювання і відповідно у шкалу ЄКТС. Кількість балів відповідає певному рівню засвоєння дисципліни.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						ККР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1-2							
T1	T2	T3	T4			100	200
25	25	25	25				
Поточне тестування та самостійна робота						ККР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 3-4							
T5-6	T7-8	T9-10				100	200
33	34	33					
Поточне тестування та самостійна робота						ККР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 5-6							
T11-12	T13-14	T15-16	T17-18	T19	T20	100	200
16	16	17	17	17	17		

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	Залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано

E	50-54		
FХ	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Бали	Критерії оцінки
F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)	Практично не знає науково-історичної термінології. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручником, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Володіє тільки окремими прийомами практичної діяльності, яких недостатньо для формування вмінь.
FХ (незадовільно з можливістю повторного складання)	Має уяву про наукову історичну термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Конспект з предмету носить не систематизований, фрагментарний характер. Не вміє скласти алгоритм відповіді. Не може відповісти на питання чи виконати практичну роботу без грубих помилок, на які не звертає уваги.
E (незадовільно з можливістю повторного складання)	Самостійно відтворює головні положення викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Знає основні психолого-педагогічні терміни. Потребує допомоги викладача чи товаришів для відтворення систематизованого навчального матеріалу. При реалізації знань у вирішенні практичних завдань потребує допомоги викладача на всіх етапах роботи. Часто допускає типові помилки, які при допомозі здатен виправити. Повністю відсутнє знайомство з інформацією, що викладена в додатковій літературі.
D (задовільно)	Повністю відтворює інформацію що викладена в базовому підручнику. Має значні утруднення при необхідності користування додатковою та довідниковою літературою. Епізодичне знайомство з періодичними психолого-педагогічними виданнями. Сформовані уміння може використовувати у стандартних ситуаціях, які закладені у навчальні завдання. При виправленні допущених помилок потребує деякої допомоги викладача. Затрудняється при необхідності використовувати знання отримані при вивченні інших дисциплін.
C (добре)	На основі володіння матеріалом в обсязі робочої навчальної програми дисципліни, під керівництвом викладача вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію про педагогічні явища. Цілком самостійно використовує набуті знання, вміння та навички в стандартних навчальних ситуаціях. Здатен контролювати свою діяльність. При контролі знань досить вільно складає алгоритм відповіді. Швидко знаходить необхідну інформацію в довідниковій літературі. Знайомий з психолого-педагогічними періодичними виданнями останніх років.
B (дуже добре)	Вільно володіє матеріалом у відповідності з програмою дисципліни. Знання, вміння та навички може самостійно застосовувати у нестандартних ситуаціях навчального характеру. Проявляє інтерес до наукової та науково-популярної літератури з предмету. Самостійно опрацював рекомендовану, додаткову літературу з предмету. В процесі вивчення дисципліни іноді виконував реферати не передбачені робочою програмою дисципліни. Проявляє схильність до аналітико-синтетичної діяльності, здатен висловлювати власну думку що до вивченого матеріалу. Отримані знання використовує при аналізі стану навчально-виховного процесу в університеті.

А (відмінно)	На основі досконалого знання матеріалу предмету студент набути знання, вміння та навички використовує при рішенні нестандартних задач. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, орієнтується у періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання. У складних ситуаціях може провести аналіз на рівні теоретичного осмислення. Виявляє творчі здібності, нахил до самостійної науково-дослідної роботи, який проявляється у наявності наукових публікацій, виступах на наукових конференціях.
-----------------	--

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ТЕСТОВОГО, КРЕДИТНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий кредитний контроль проводиться з метою визначення рівня засвоєння студентами знань, здобутих під час проходження теоретичного курсу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Три рівні складності тестів:

1. Загальні питання (відповідь коротка) – 1 бал за одну правильну відповідь
 2. Спеціальні питання (відповідь розлога) – 2 бали за одну правильну відповідь
- Кількість тестових питань – 40
 - Форми тестів відкритого типу (множинний вибір)
 - Враховані теми, що засвоюються студентами самостійно:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1	
1.	Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст.	6
2.	Поява шкіл Біблейської археології.	6
3.	Археологія Близького Сходу на початку XX ст.	7
	Кредит 2	
4.	Археологія в Палестині після Другої світової війни.	7
5.	Історія вітчизняної Біблейської археології.	7
6.	Біблійні сюжети в документах давнини.	7
7.	Період патріархів.	7
	Кредит 3	
8.	Період Суддів.	7
9.	Період єдиного царства.	7
10.	Період полону та післяполонна доба	7
	Разом:	60

- Тести враховують зміни в нормативній та законодавчій базі.

- Тестові завдання з курсу «Історіографія археології» спрямовані на перевірку результатів навченості та сформованості компетентностей загально предметних (Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом, і т. ін.) та фахових (базові загальні знання, застосування знань на практиці, спеціальними знаннями з хронології і т.ін.)

Базовий рівень

Загальні питання (відповідь коротка)

1. Вказати ім'я дослідника, археологічна експедиція під керівництвом которго в Ашкелон в 1815 році, вважається першими сучасними розкопками в історії археології Святої землі.

- a. Бернард де Монфокон
- b. Естер Стенхоуп
- c. граф Келюс
- d. Дж.Б.Віко

2. Для археології Близького сходу хронологічним межам (5800 – 3600 / 3700 р. до Р.Х.) відповідає період праісторії людства -

- a. Палеоліт
- b. Неоліт

c. Хальколіт

d. Металева доба

3. Протоісторія - це

a. перехідний період між добою каменю та епохою металу

b. перехідний період між доісторичною добою та писемною історією

c. перехідний період між неолітом та енеолітом

d. перехідний період між палеолітом та мезолітом

4. Перші розкопки Єрусалиму у 60-х роках XIX ст. провів

a. Ч. Воррен

b. Ч. Вільсон

c. А. П'єротті

d. Лібліх

5. Вперше Арку в західній стіні храму на Храмовій горі в Єрусалимі в XIX ст. відкрив археолог

a. Робінсон

b. Ч. Воррен

c. Ч. Вільсон

d. Норов

6. Вільям Метью Фліндерс Пітрі, англійський [археолог](#) XIX ст. відзначився в галузі -

a. класичної археології b. номадистиці c. археології кам'яної доби d. єгиптології

7. Назвати ім'я археолога, який проводив розкопки в Граді Давида в 1961-67 рр.

a. Вайль

b. І. Ядін

c. Е. Шукрон

d. К. Кеньон

8. Вказати ім'я археолога, котрий у 30-ті рр. XX ст. розпочав розкопки місцини Тель-Лахіш в Палестині та знайшов перший архів в Ізраїлі, що датується VII-VI ст. до н.е., пов'язаний з адміністративною діяльністю мешканців давнього Лахіша.

a. Р. Райх

b. Ольга Тафнел

c. Леслі Старкі

d. Й. Шило

9. На честь видатного сходознавця, археолога Вільяма Фоксуелла Олбрайта названо

a. Американський інститут археології

b. Англійський інститут археології

c. Ізраїльський інститут археології

d. Турецький інститут археології

10. Джон Еванс розробив у 1849 році сукупність методів встановлення певної послідовності артефактів і, котра стала однією з форм визначення їх відносної хронології. Цей метод отримав назву

a. Серіація

- b. Класифікація
- c. Типологія
- d. Хронологія

11. У 1947 р. цей археолог зіграв найважливішу роль у відкритті Кумранських сувоїв

- a. Д. Форд
- b. І. Ядін
- c. Е. Сукенік
- d. В. Олбрайт

12. Ендрю Колін Ренфрью - британський археолог, історик і філолог, відомий своїми роботами по радіовуглецевому аналізу, палеолінгвістиці, археогенетиці і боротьбою проти розграбування археологічних пам'яток. Створив гіпотезу, згідно з якою протоіндоєвропейці за 2000 років до вторгнення в Європу курганної культури жили в

- a. Анатолії
- b. Середземномор'ї
- c. Центральній Європі
- d. Північній Європі

Середній рівень

Загальні питання (відповідь коротка)

13. Г. Мортільє розробив в археологічних дослідженнях метод

- a. Серіація
- b. Класифікація
- c. Типологія
- d. Хронологія

14. У 1849 р. цей археолог розпочав розкопки Куянджицького пагорба в Іраку, який приховував останню столицю Ассирії Ніневію

- a. Г. Лейярд
- b. Ф. Келлер
- c. І. Рамзауер
- d. У. Ф. Петрі.

15. У 1799 році було знайдено Розетський камінь, котрий у 1829 році дешифровано цим археологом

- a. К.Р.Лепсіус
- b. Ф.Шампальон
- c. П.-Е.Бота
- d. Г.К. Раулінсон

16. Єгипетська назва Ханаанської землі Ретену перекладається, як

- a. Країна червоної землі
- b. Країна чорної землі
- c. Країна важкої землі

d. Країна родючої землі

17. Період Середньої Бронзи на Близькому Сході триває

- a. 2000-1500 р. до н.е.
- b. 1500-1350 р. до н.е.
- c. 1700-1600 р. до н.е.
- d. 1350-1200 р. до н.е.

18. Хронологічні межі періоду Фінальної бронзи Близькосхідного регіону позначені:

- a. 1350-1200 р. до н.е.
- b. 1500-1350 р. до н.е.
- c. 1500-1200 р. до н.е.
- d. 1700-1600 р. до н.е.

19. Епоха заліза розпочинається на Стародавньому Сході

- a. близько 10-9 століть до Р.Х.
- b. близько 12-10 століть до Р.Х.
- c. близько 9-8 століть до Р.Х.
- d. близько 7-6 століть до Р.Х.

20. Фараон Аменхотеп III в XIV ст. до н.е. розпочав військове вторгнення

- a. в Елладу
- b. в Ханаанею
- c. в Месопотамію
- d. в Вавілон

Високий рівень

21. Дати стислу характеристику найдавнішій стоянці давньої людини на території Ізраїлю на узбережжі озера Кінерет.

22. Перелічити основні археологічні знахідки в печерах гори Кармел (Палестина)? Дати їх стислу характеристику.

23. Палеолітична стоянка між Голанськими висотами та Ізраїлем на узбережжі річки Йордан в болотах, котра стала одним з перших місць знаходження першого свідомого застосування та підтримування вогню та має датування (визначене за методом калі аргонного визначення) приблизно у 800 000 років до н.е. носить назву...

24. Надати стислу характеристику Хомо еректус

25. Подати історію археологічного вивчення Содому і Гоморри

КРЕДИТНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

***Кредитна контрольна робота з дисципліни «Близькосхідна археологія»**

Кредит 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ АРХЕОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

ККР № 1

Варіант 1.

1. Археологія як наука і Біблейська археологія як її напрямок.
2. Поняття «хронологія» в археології (відносна і абсолютна хронологія).
3. Ветхий Завіт і археологічні дані про хетів.

*** Кредитна контрольна робота з дисципліни «Близькосхідна археологія»**

Кредит 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ АРХЕОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

ККР № 1

Варіант 2.

1. Діяльність фондів вивчення Палестини.
2. Біблія і археологічні дані про народи Близького Сходу.
3. Розкопки кумранських поселень.

*** Кредитна контрольна робота з дисципліни «Близькосхідна археологія»**

Кредит 2. ВЕТХОЗАВІТНА ТА НОВОЗАВІТНА БЛИЗЬКОСХІДНА АРХЕОЛОГІЯ

ККР № 2

Варіант 1.

1. Палеоліт Палестини.
2. Пам'ятники хананеїв в ранньому залізному віці.
3. Перший храм царя Соломона.

*** Кредитна контрольна робота з дисципліни «Близькосхідна археологія»**

Кредит 2. ВЕТХОЗАВІТНА ТА НОВОЗАВІТНА БЛИЗЬКОСХІДНА АРХЕОЛОГІЯ

ККР № 2

Варіант 2.

1. Докерамічний неоліт Палестини.

2. Ранні пам'ятники євреїв на Близькому Сході.
3. Археологія Нового Завіту: загальна характеристика.

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ТЕМАТИКА

1. Археологія як наука і Біблейська археологія як її напрямок.
2. Археологічна культура: основні підходи до її визначення.
3. Поняття «хронологія» в археології (відносна і абсолютна хронологія).
4. Методи гуманітарних наук при встановленні датування археологічних джерел.
5. Методи природничих наук при встановленні датування археологічних джерел.
6. Проблеми вивчення антропогенезу.
7. Основні періоди в історії людства.
8. Близький Схід: фізико-географічна і культурно-історична характеристики.
9. Зародження інтересу до старожитностей Близького Сходу.
10. Початковий етап у становленні Біблейської археології (від знахідки Розеттського каменю до діяльності фондів).
11. Діяльність фондів вивчення Палестини.
12. Результати археологічних досліджень на Близькому Сході в першій половині. XX ст.
13. Сучасні дослідження археологічних пам'яток на Близькому Сході.
14. Біблія і археологічні дані про народи Близького Сходу.
15. Біблійні й археологічні джерела по похоронним обрядам і віруванням народів Близького Сходу.
16. Ветхий Завіт і археологічні дані про хетів.
17. Хети в Палестині.
18. Спосіб життя і матеріальна культура стародавніх євреїв за даними Біблії і археологічних джерел.
19. Знахідки «рукописів Мертвого моря»: загальна характеристика.
20. Датування та інтерпретація «рукописів Мертвого моря».
21. Розкопки кумранських поселень.
22. Господарська діяльність та соціальні відносини кумранитів за археологічними і письмовими даними.
23. Палеоліт Палестини.
24. Проблема виділення мезолітичних комплексів в Палестині.
25. Загальна характеристика неоліту Палестини.
26. Докерамічний неоліт Палестини.
27. Керамічний неоліт Палестини.
28. Енеоліт Палестини і суміжних територій Близького Сходу: загальна характеристика.
29. Гасульська культура.
30. Бронзова доба Палестини і суміжних територій Близького Сходу.
31. Рання бронзова доба Палестини.
32. Середня бронзова доба Палестини.
33. Ранні пам'ятники євреїв на Близькому Сході.
34. Ранній залізний вік Палестини і суміжних територій Близького Сходу.
35. Пам'ятники хананеїв в ранньому залізному віці.
36. Пам'ятники греків-філістимлян в ранньому залізному віці.
37. Пам'ятники євреїв «періоду єдиного Царства».
38. Пам'ятники євреїв Іудейського царства.
39. Пам'ятники євреїв Ізраїльського царства.
40. Пам'ятники культового значення. Скинія.
41. Перший храм царя Соломона.
42. Євреї під час вавилонського полону і після.
43. Економічна діяльність стародавніх євреїв.
44. Соціальна структура старосередньовічного єврейського суспільства.
45. Релігія стародавніх євреїв.
46. Культурний шар і використання стратиграфічного методу в біблійній археології.
47. Археологія Нового Завіту: загальна характеристика.
48. Всесвітній потоп за біблійними, археологічними і етнографічними даними.
49. Падіння Вавилонської вежі в Старому Завіті і за археологічними даними.

50. Поселення. Види поселень та особливості їх вивчення.
51. Стародавні поховальні споруди. Значення їх в процесі вивчення біблійної історії.
52. Пам'ятники виробничої діяльності. Скарби. Образотворчі пам'ятники. Архітектурні пам'ятники.
53. Письмові джерела Близького Сходу про древні народи Святої Землі.
54. Матеріальна культура стародавніх євреїв.

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Близькосхідна археологія».	2
2	Тема 2. Археологія Ізраїлю.	2
<i>Кредит 2.</i>		
3	Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону	2
4	Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу	4
<i>Кредит 3</i>		
5	Тема 5. Давні Східні цивілізації. Перші міста	2
6	Тема 6. Міста-держави регіону Близького сходу.	2
7	Тема 7. Єгипетські старожитності в Біблейській археології.	2
8	Тема 8. Археологія Палестини.	2
Усього:		18

ПЛАНИ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НА X-Й СЕМЕСТР:

Семінарське заняття № 1.

«Вступ до курсу «Близькосхідна археологія»»

1. Предмет, мета та завдання курсу.
2. Хронологія та періодизація курсу.
3. Географічні межі курсу.
4. Методологія курсу.
5. Історіографія курсу.

Семінарське заняття № 2.

«Археологія Ізраїлю»

1. Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст.
2. Умови виникнення Біблейської археології як самостійної науки.
3. Історія розвитку Біблейської археології в XIX ст. Дослідження Робінсона і Сміта в Палестині.
4. Поява шкіл Біблейської археології.

5. Дослідження в Месопотамії та Єгипті та їх вплив на становлення Біблейської археології. Дослідження Китченера, Кондера і Клермона-Ганно. Розкопки Ф. Петрі.
6. Формування в ХХ ст. основних шкіл Біблейської археології: британської, американської, німецької, римо-католицької.
7. Біблейська археологія і палестинознавство. Археологія Близького Сходу на початку ХХ ст.
8. Значення діяльності В.°Олбрайта і його школи в становленні Біблейської археології.
9. Міжвоєнний етап розвитку Біблейської археології.
10. Виникнення ізраїльської школи Біблейської археології.
11. Археологія в Палестині після 2-ї світової війни. Розкопки Дж. Райта, К. Кенъон, Б. Мазара, І. Ахароні, І.Ядіна та ін. Кумранські дослідження. Роботи Р. де Во, М. Берроуза, Ф. Кросу та ін.
12. Розробка новозавітної археології американською школою. Виникнення так званої «нової археології». Періодичні видання та основні публікації, присвячені Біблейській археології. Історія вітчизняної Біблейської археології.

Семінарське заняття № 3.

«Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону»

1. Найдавніші гомініди на теренах Близького Сходу.
2. Матеріальна культура давніх гомінід та перших людей в добу палеоліту в Біблейському регіоні.
3. Духовна культура та мистецтво доби палеоліту.

Семінарське заняття № 4.

«Археологія доби неоліту на території Близького Сходу» - 2 год.

1. Докерамічний неоліт та формування людського суспільства.
2. Керамічний неоліт.
3. Хальколіт та перші металеві вироби.
4. Духовна культура та мистецтво доби неоліту.
5. Класифікація та характеристика основних видів пам'яток.

Семінарське заняття № 5.

«Бронзова доба на території Близькосхідного регіону»

1. Ранньобронзова доба та поява перших міст.
2. Перші держави в добу середньої бронзи.
3. Пізньобронзова доба.

Семінарське заняття № 6.

«Давні Східні цивілізації. Перші міста»

1. Міста-держави в Месопотамії. Семітські племена.
2. Матеріальна культура.
3. Духовна культура та світоглядні уявлення.
4. Релігійні вірування.
5. Поховання.

Семінарське заняття № 7.

«Міста-держави регіону Близького сходу»

1. Вавилон, його старожитності та історія археологічного вивчення.
2. Петра – біблейська археологічна пам'ятка.
3. Єрихон, його старожитності та історія археологічного вивчення.
4. Мегиддо, Лахіс, Библ та інші Ханаанські «узвиштя».
5. Сузи – столиця стародавнього Еламу, палац Есфір.
6. Стародавня Ніневія – столиця Ассирії та її археологічне вивчення.
7. Содом та Гоморра.
8. Допотопні старожитності та Едемський сад

Семінарське заняття № 8.

«Єгипетські старожитності в Близькосхідній археології»

1. Мойсей та Рамзес II
2. Ехнатон, Нефертіті та Тутанхамон
3. Матеріальна та духовна культура періоду Єгипетських царств.

Семінарське заняття № 9.

«Археологія Палестини»

1. Народ ізраїльський в Палестині.
2. Завоювання Ханаану у світлі археологічних свідчень.
3. Релігія Ханаана.
4. Прихід народу Ізраїлю в Святу Землю.
5. Падіння Єрихона та інших міст за археологічними даними.
6. Розселення ізраїльтян. Період Суддів.
7. Археологічні свідчення про філістимлян і ханаан цього періоду.
8. Палестина в ранньому залізному віці.
9. Період єдиного царства.
10. Руйнування Силома.
11. Царювання Давида. Єрусалим - град Давидів.

12. Царювання Соломона.

ТЕМАТИКА
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1	
1.	Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст.	6
2.	Поява шкіл Біблейської археології.	6
3.	Археологія Близького Сходу на початку XX ст.	7
	Кредит 2	
4.	Археологія в Палестині після Другої світової війни.	7
5.	Історія вітчизняної Біблейської археології.	7
6.	Біблійні сюжети в документах давнини.	7
7.	Період патріархів.	7
	Кредит 3	
8.	Період Суддів.	7
9.	Період єдиного царства.	7
10.	Період полону та післяполонна доба	7
	Разом:	60

Самостійна робота № 1

Скласти доповідь: «Біблія, як археологічне джерело»

Самостійна робота № 2

Скласти доповідь: «Археологічні свідчення життя Ісуса Христа»

Самостійна робота № 3

Скласти доповідь: «Кумранські сувої»

Самостійна робота № 4

Скласти доповідь: «Історія археологічних розшуків ковчега Ноя та свідчень Всесвітнього потопу»

Самостійна робота № 5

Написати реферат «Археологія Месопотамії».

Самостійна робота № 6

Скласти термінологічний словник: понятійний апарат курсу.

Самостійна робота № 7

Скласти доповідь на тему: «Новозавітна Біблейська археологія»

Самостійна робота № 8

Зробити Презентацію на тему: «Єгиптологія»

Самостійна робота № 9

Створити мультимедійну презентацію на тему «Історія вивчення біблейських старожитностей»

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Французькі енциклопедисти.
2. Дж.Б.Віко. Археологія - історія мистецтва.
3. Бернард де Монфокон, граф Келюс.
4. Розкопки курганів і колекціонування стародавніх речей в Англії.
5. Лондонські суспільства антикварів і дилетантів, їх експедиції.
6. Створення Британського музею.
7. Розкопки Геркуланума і Помпей.
8. Іоган Йохим Вінкельман його праці з історії античного мистецтва.
9. Метод порівняльно-стилістичного аналізу.
10. Німецька школа античної археології.
11. Перші лекційні курси в університетах Європи.
12. Виникнення історії первісного суспільства.
13. Праці Лафіт, Форстера, Фергюссона.
14. Скандинавська школа.
15. Система трьох століть. Х.-Ю.Томсен.
16. "Путівник по північних старожитностей" і реакція в Європі.
17. Метод секвенцій. Й.-Я.Ворсо.
18. С.Нільсен.
19. Комісія з вивчення кекенм'єдінгов.
20. Розкопки могильника в Гальштат і поселення Латен.
21. Відкриття пальових поселень на швейцарських озерах.
22. Відкриття палеоліту.
23. Проблема існування "допотопного" людини.
24. Теорія катастроф Ж.Кювье.
25. Роботи та зборів Буше де Перта.
26. Скептицизм французьких учених.
27. Дослідження англійських геологів.
28. Боротьба делювіалістів і флювіалістів.
29. Ч.Лайель і його "Принципи геології".
30. Е.Ларте і перша періодизація палеоліту.
31. Етногенетична проблематика. П.Шафарік.
32. Вивчення пальових поселень в Швейцарії.
33. Ф.Келлер.
34. Вивчення пам'яток неоліту, бронзи, заліза.
35. Типологічний метод.
36. О.Монтеліус, Г.Гільдебрандт, С.Мюллер.
37. Періодизація та датування пам'яток в Північній і Центральній Європі.
38. Гальштат і Латен як хронологічні епохи.
39. Виділення енеоліту та мезоліту.
40. Міжнародні конгреси з доісторичної антропології та археології.
41. Г.Мортільє і його періодизація палеоліту.
42. Виникнення палеоетнології.
43. Паризькі Антропологічні школа і суспільство.
44. Відкриття палеолітичного мистецтва.
45. Періодизація первісної культури.
46. Праці Д.Леббока, Е.Тейлор, Л.Моргана.
47. Ф.Енгельс та створення марксистської схеми.
48. Археологічні карти.
49. Етнічна проблематика.
50. Культурні провінції.
51. Формування поняття "археологічна культура".
52. Запозичення ідей з етнології та культурології.
53. Культурні кола.
54. Міграціонізм.
55. Диффузіонізм.
56. Географічний детермінізм.
57. "Антропогеографія" Ф.Ратцеля.

РЕКОМЕНДОВАНА ТА ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

41. Кинк Х. Восточное Средиземноморье в древнейшую эпоху. - Москва, 2012.
42. Мазар А. Археология Библейской земли. – Иерусалим, 1996.
43. Опарин Алексей А. Древние города и библейская археология // <http://www.bibleist.ru/biblio.php?f=109.html&q=>
44. Ben Tor A. The Archaeology of Ancient Israel. – Yale, 1994.
45. Stern E. (Editor). The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land. - Vol. 1-5. – Jerusalem, 1993-2005.
46. Анати Э. Палестина до древних Евреев. - Иерусалим, 2007
47. Шмидт К. Они строили первые храмы. – СПб, 2011.
48. Garifinkel Y. Introduction to the Prehistory of Israel (Hebrew). – Jerusalem, 2009.
49. Bahofen Myth, Religion, and Mother Right. Selected Writings of J.J. Bachofen. – Princeton, 1967
50. Bradley R. An Archaeology of Natural Places. - New York, 1999
51. Bradley R. The Past in Prehistoric Societies. – London, 2002
52. Bourguignon E. Religion, Altered States of Consciousness, and Social Change. - Columbus, Ohio State University Press, 1973
53. Bourguignon E. Fragmentation in Archaeology. People, Places and Broken Objects in the Prehistory of South Eastern Europe. – London, 2000
54. Dickson D. The Dawn of Belief. Religion in the Upper Palaeolithic of Southwestern Europe. – Tucson, 1996
55. Lewis-Williams D. The Mind in the Cave. – London: Thames & Hudson, 2002
56. Lewis-Williams D. Conceiving God. The Cognitive Origine and Evolution of Religion. - London: Thames and Hudson, 2010
57. Mithen S. The Prehistory of the Mind .- London, 1996
58. Pettitt The Paleolithic Origins of Human Burial. – London: Routledge, 2011
59. Vitebsky P. The Shaman. – London, 1995
60. Watson P.J., LeBlanc S., Redman C. Explanation in Archaeology.- London, 1971

Допоміжна література

1. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР. - М., 1980.
2. Археология Зарубежной Азии. - М., 1986.
3. Бикерман Э. Хронология древнего мира. - М., 1975.
4. Бойд Р.Т. Курганы, гробницы, сокровища. Иллюстрированное введение в библейскую археологию. - М., 1991.
5. Васильев Л.С. История религии Востока. - М., 1988.
6. Деоник Д.В. Библейская археология и древнейшая история Святой Земли. - М., 1998.
7. История Древнего Востока. - М., 2002.
8. История Востока. - М., 2001.
9. Мартынов А.И. Археология. - М., 1996.
10. Тишкин А.А. Методика отбора проб для радиоуглеродного и дендрохронологического датирования: Учебно-методическое пособие. - Барнаул, 2001.

Джерела

1. Библия (любое издание).

2. Поэзия и проза древнего Востока. - М., 1989.
3. Старкова К.Б., Газов-Гинзберг А.М., Елизарова М.М. Тексты Кумрана. - СПб., 1996. [Вып. 2].
4. Флавий И. Иудейские древности. - М., 1994.
5. Хрестоматия по истории Древнего Востока. Составление и комментарии А.А. Вигасина. - М., 1997.
6. Эпос о Гильгамеше. - М.-Л., 1961.

Довідники

1. Библейская энциклопедия. - М., 1996.
2. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. - М., 1990.
3. Мифы народов мира. - М., 1994. - Т. 1–2.
4. Словарь античности. - М., 1993.
5. Советская историческая энциклопедия. - М., 1961–1970. - Т. 1–16.
6. Христианство. Энциклопедический словарь. - М., 1993. - Т. 1–2.

Монографії

1. Алекшин В.А. Социальная структура и погребальный обряд древнеземледельческих обществ. - Л., 1986.
2. Амусин И.Д. Кумранская община. - М., 1983.
3. Амусин И.Д. Находки у Мертвого моря. - М., 1964.
4. Амусин И.Д. Новые отрывки кумранского комментария на Наума // ВДИ. - 1964. - №1.
5. Амусин И.Д. Проблемы социальной структуры обществ Ближнего Востока (I тыс. до н.э.) по библейским источникам. - М., 1993.
6. Амусин И.Д. Раскопки Хирбет-Кумрана и Айн-Фешхи // СА. - 1960. - №2
7. Амусин И.Д. Рукописи Мертвого моря. - М., 1960.
8. Амусин И.Д. Тексты Кумран. - М., 1971.
9. Антонова Е.В. Антропоморфная скульптура древних земледельцев Передней и Средней Азии. - М., 1977.
10. Антонова Е.В. Очерки культуры древних земледельцев Передней и Средней Азии. - М., 1984.
11. Антонова Е.В. Обряды и верования первобытных земледельцев Востока. - М., 1990.
12. Антонова Е.В. Месопотамия на пути к первым государствам. - М., 1998.
13. Ардзинба В.Г. Ритуалы и мифы древней Анатолии. - М., 1982.
14. Археология и естественные науки. - М., 1965.
15. Археология Старого и Нового Света. - М., 1987.
16. Бадер Н.О. Древнейшие земледельцы Северной Месопотамии. - М., 1989.
17. Бацалев В., Варакин А. Тайны археологии. - М., 1998.
18. Использование методов естественных наук при изучении древней истории западной -Сибири. Барнаул, 1983.
19. Вассоевич А.Л. Духовный мир народов классического Востока. - СПб., 1998.

20. Вильхельм Г. Древний народ Хурриты. - М., 1992.
21. Генинг В.Ф. Структура археологического познания. Проблемы социально-исторического исследования. - Киев, 1989.
22. Герни О.Р. Хетты. - М., 1987.
23. Гече Г. Библейские истории. - М., 1990.
24. Государство и социальные структуры на Древнем Востоке. - М., 1989.
25. Готенрот Ф. Иллюстрированная история материальной культуры. - М-СПб., 2001.
26. Долуханов П.М. Неолитическая революция в Передней Азии: экологические, культурно-исторические и лингвистические аспекты // Лингвистическая реконструкция и древнейшая история Востока. - Ч. 1. - М., 1984.
27. Дониини А. У истоков христианства (от зарождения до Юстиниана). - М., 1989.
28. Древние языки Малой Азии. Сб. ст. / Под ред. И.М. Дьякова и В.В. Иванова. - М., 1990.

29. Древняя Анатолия. Сб. статей / Под ред. Б.Б. Пиотровского, В.В. Иванова, В.Г. Ардзинба. - М., 1985.
30. Дьяконов И.М. Люди города Ура. - М., 1990.
31. Дьяконов И.М. Общественный и государственный строй древнего Двуречья. Шумер. -М., 1959.
32. Древняя Эбла: Раскопки в Сирии. - М., 1985.
33. Дьяконов И.М. Языки древней Передней Азии. - М., 1967.
34. Еврейская история и религия. - Сб. ст. Иерусалим, 1982.
35. Емельянов В.В. Мифологема потопа и шумерская историография // Петербургское востоковедение. - СПб., 1994. - Вып. 6.
36. Заблоцкая Ю. История Ближнего Востока в древности. - М., 1989.
37. Каменецкий И.С. Археологическая культура – ее определения и интерпретация // СА. -1970. - №2.
38. Каутский К. Происхождение христианства. - М., 1990.
39. Керам К.В. Боги, гробницы, ученые. - М., 1994.
40. Кирюшин Ю.Ф., Неверов С.В., Цыб С.В. Понятие «хронология» в истории и археологии // Проблемы хронологии в археологии и истории. - Барнаул, 1991. - С. 3–22.
41. Клейн Л.С. Археологические источники. - Л., 1995.
42. Клочков И.С. Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время. - М., 1983.
43. Косидовский З. Когда солнце было богом. - М., 1991.
44. Ллойд С. Археология Месопотамии. - М., 1984.
45. Маккуин Дж.Г. Хетты и их современники в Малой Азии. - М., 1983.
46. Мартынов А.И., Шер Я.В. Методы археологического исследования. - М., 1989.
47. Массон В.М. Средняя Азия и Древний Восток. - М.-Л., 1964.

48. Массон В.М. Исторические реконструкции в археологии. - Самара, 1996. - 102 с.
49. Мелларт Дж. Древнейшие цивилизации Ближнего Востока. - М., 1982.
50. Краммер С. История начинается в Шумере. - М., 1995.
51. Крывелев И.А. Библия: историко-критический анализ. - М., 1982.
52. Кубланов М. Находка в Наг-Хаммади // Азия и Африка сегодня. - 1978. - №11.
53. Массон В.М. Докерамический неолит Иерихона // СА. - 1958. - №3.
54. Методы естественных наук в археологических реконструкциях. - Новосибирск, 1995. - Ч. 1.
55. Оппенгейм А.Л. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. - М., 1980.
56. Палеолит Ближнего и Среднего Востока // Палеолит мира. - Л., 1978.
57. Свенцицкая И.С. Раннее христианство: страницы истории. - М., 1987 .
58. Старкова К.Б. Шифрованные археологические документы из окрестностей Хирбет-Кумрана // Палестинский сборник.- Вып. 26 (89). - Л., 1978.
59. Струве В.В. Пребывание Израиля в Египте в свете исторической критики // Еврейская историческая библиотека. - Пг., 1919.
60. Тантлевский И.Р. История и идеология Кумратской общины. - СПб., 1994.
61. Федоров-Давыдов Г.А. Понятие «археологический тип» и «археологическая культура» в «Аналитической археологии» Дэвида Кларка // СА. - 1970. - №3.
62. Фрэзер Дж.Дж. Фольклор в Ветхом Завете. - М., 1985.
63. Хук С.Г. Мифология Ближнего Востока. - М., 1992.
64. Хэнкок Г. Следы Богов. - М., 1997.
65. Церен Э. Библейские холмы. - М., 1986
66. Шифман И.Ш. Ветхий завет и его мир. - М., 1987.
67. Шифман И.Ш. Культура древнего Угарита (XIV–XIII вв. до н.э.). - М., 1987.
68. Шифман И.Ш. К характеристике царских повинностей в Палестине в п.п. I тыс. до н.э. по данным библейской традиции // ВДИ. 1967. - №1.
69. Шифман И.Ш. Новые материалы по социально-экономической истории Палестины IV в. до н.э. // ВИ. - 1964. - №9.
70. Шифман И.Ш. Правовое положение рабов в Иудее по данным библейской традиции // ВДИ. - 1964. - №3.
71. Шифман И.Ш. Угаритское общество (XIV–XIII вв. до н.э.). - М., 1982.
72. Штоль Г. Пещера у Мертвого моря. - М., 1965.
73. Эпиграфические памятники древней Малой Азии и античного Северного и Западного Причерноморья как исторический и лингвистический источник. - М., 1985.

12. Інформаційні ресурси

11. <http://bible-facts.ru/bibliya-i-arheologiya/>.
12. http://beitaschkenas.de/Lib/Drevniye_goroda_i_bibleyskaya_arheologiya.pdf
13. <https://www.youtube.com/watch?v=05IB9Pt9yO4>
14. https://www.youtube.com/watch?v=ajLx0bnga_U
15. https://www.youtube.com/watch?v=FRRqwM_QZU8
16. https://www.youtube.com/watch?v=SQRbL5_evxI
17. https://www.youtube.com/watch?v=rh_FhEj08n4
18. <https://www.youtube.com/watch?v=Y0We0kmtXjk>
19. <https://www.youtube.com/watch?v=sPiSWTb82VE>
20. https://www.youtube.com/watch?time_continue=7&v=FRRqwM_QZU8